

Program

der

Lateinischen Hauptschule zu Halle

für das Schuljahr 1844 – 1845,

herausgegeben

von

Dr. Friedrich August Eckstein,

Rector der Hauptschule.

Inhalt:

- I. Chronicon montis sereni ex cod. Freheriano recensuit *Frid. Aug. Eckstein*, Ph. Dr.
Part. II.
- II. Schulnachrichten, von dem Rector.

Halle,

Druck der Waisenhaus-Buchdruckerei.

1845.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

CHRONICON

MONTIS SERENI

EX COD. FREHEBIANO

REGENSUIT

FRIDERICUS AUGUSTUS ECKSTEIN.

Monitum.

In recensendis illustrissimi chronici verbis codicem Freherianum, quo et Maderus in editione principe (1.) et Menckenius (2.) usi sunt, secutus sum. De subsidiis et ratione operae meae in Prolegomenis proximo programmati praemittendis exponam. Interim qui leviora me tractasse aut queruntur aut etiam exprobrant, ii reputent quaeso in maximis occupationibus scholasticae vitae non iniucundum mihi atque adeo necessarium fuisse in hac annalium vetustate aliquantulum acquiescere.

Menck. nonnumquam confingere, ita ut aliquando in capitulo dicere non erubuerit, quod a qui-Mad. busdam amicis suis veraciter audisset timendum sibi esse, ne ab his vitae periculum sustineret. Totus tamen contra ipsos eius motus facile, ad minus in superficie, mitigari potuisset, si illi suo cum arbitrio in his quae agere voluisset relinquentes mulcere adulationibus voluissent, quibus tantum delectabatur, ut per eas a sibi faventibus ad permittendum eis quidlibet duceretur. Verum quia hoc ab istis consequi non potuit, qui non solum ei non adulabantur, sed etiam, ubicumque contra utilitatem et honestatem ecclesiae aliquid agere voluisset, fiducialiter resistebant, non solum ipse eos persequi, sed et numerum eos impugnantium augere studebat iuvenes immaturae aetatis propter hoc ipsum emancipando et ad sacros ordines promovendo; quod tamen non usquequaque pro eius arbitrio procedebat, quia illorum nonnulli, postquam libertatem consecuti fuissent, consideratis causarum circumstantiis ei adversantium numero iungebantur. Tanta autem erat libertas ad libitum vivendi his, qui ei contra non suos mitabant, quod duo ipsorum, quorum alter fuit filius fratris ipsius Hermanni de Rosinvelt, in tantam exarsisse referuntur insaniam, ut in cameram quandam, quae in extremitate claustrum a parte occidentali constructa erat, mulieres introducendi consuetudinem facerent, ut secure possent suas miseras augmentare. Quae res maxime dei consuevit iracundiam provocare; talis enim iniquitas ex adipe prodire dicitur, hoc est ex superabundantia et securitate. Quod cum non solum familiae, sed etiam provincialibus notificari coepisset, praepositum latere non potuit, de quo etiam cum priore et aliis quibusdam saepe conquerendo tractabat, ita ut aliquando cum uno ipsorum secreto 113 ad considerandum locum accesserit, ubi mulieres fama vulgaverat introduci. Dissimulabat tamen, sicut de omnibus suae electionis adiutoribus et quibuslibet sibi adulantibus facere solebat, vel memor beneficii vel adulationibus delectatus vel etiam, quod

247

-
1. *confringere* cod.
 3. *enim* pro *tamen* 1. 2.
 6. *poterat* 1. 2. Videtur *potuerat* scribendum esse.
 14. Perperam tradit Mencken. in cod. *patris* esse pro *fratris*.
 15. *referuntur* cod., *feruntur* 1. 2. — *cameram quendam* cod.
 15. *quae erat in extr.* — *constructa* 1. 2.
 22. Cod. et edd. *accessit.* — *vulgabat* 1. 2.
 23. *suae* om. 1. 2.

Chron. Mont. Ser.

14

Mad. minus verum non est, ut si forte aliqui ipsorum contraria ei sentire coepissent, haberet unde ora eorum obtundere potuisset. Cum itaque aliquando a servientibus claustrum diffamatum esset mulieres ad locum illum introductas fuisse, rumore iam in tantum dilatato, ut in villis et castris circumiacentibus de eodem facto etiam cantaretur, cum et mulier ipsa (ut consuetudo talium est) quasi pro iactantia ad claustrum se fuisse cunctis audire volentibus testaretur: praepositus die quadam fratribus in capitulo congregatis, nullo de hac re verbum movente, dicebat inique agere eos, qui fratres suos de causis turpibus mala voluntate compositis infamarent, quod nuper factum esset, declinans omnino rem verbis manifestioribus aperire. Quidam enim familiarium illorum, quos infamia pulsabat, ei suggererant rumorem illum a quibusdam sibi adversantibus confictum pro odio eorum, qui libenter ei servirent (quod verbum nunc loquendi usus obtinuerat), emanasse. Licet autem praepositus hoc non fictum, sed potius verum esse crederet, volebat tamen sibi suaderi ut crederet fictum esse et ut dissimulationem suam, quae nimirum erat damnabilis, sibi excusaret, et conscientiae suae vim faciens, se ipsum quod non credebat credere compellebat. Volebat vero illum suum tractatum hoc efficere, ut his, quorum verebatur insultum, de hac re quidquam loquendi audacia tolleretur. Sed aliter quam putabat evenit. Denique quidam ipsorum ex hoc magis moti, quod ipse causam, de cuius correctione pro timore dei et honestate ecclesiae suae tractare deberet, suppressere conaretur, responderunt frustra sibi super hac re silentium imponi, quae per ora omnium provincialium volveretur, petebantque ut de camera illa vindictam deo faceret, quia de ea frequenter infamia nata esset, quod ipsi non aliunde magis quam ex ipsius narratione didicissent. Praeposito autem cum indignatione negante se de hac re quidquam scire nec aliquid ab eo de hoc auditum fuisse, illi eum prioris, cum quo de hac re tractaverat, testimonio convicerunt. Unde magis motus et

-
1. Scrib. *non minus verum*. — *contrariari eius sententiae* 1. 2., quod verbum illa aetate in usu fuisse me non fugit.
 3. *iam* om. 1. 2. — edd. ibidem *dilato* praebent.
 4. *cantaretur* 1. 2. Verba *cum et mulier* — *testaretur* a cod. abesse noli Menckenio credere.
 11. *quod verbum* — *emanasse* e cod. addendum esse Mencken. vidit. Relativa enim enuntiatio spectat ad humile *serviendi* vocabulum, quo isti adulatores uti non indignabantur.
 14. *et* de coni. interposui ad orationem melius vincendam.
 15. *per illum* s. *tractatum* 1. 2.
 17. *putabant* 1. correxit Mencken., spectat enim ad solum praepositum, quem spes fefellit.
 20. *super hac de re* 2.

Menck. paene quid ageret nesciens, dicebat se conscientiam suam puram declarare velle, quia Mad.

248 iudicio illorum huius facti conscius videretur, et stola sumpta reos tacitis nominibus excommunicationis vinculo innodavit, praecipiens priori, ne in confessione secreta eorum reciperet, nisi peccatum suum publice faterentur. Ad se autem post iram reversus graviter tulit se pro illorum instantia tulisse sententiam, eosque die sequenti incusavit, quod ipsi fratres suos infamassent, et ut de hoc deo et sibi et capitulo satisfacerent praecipit. Illis autem pro eo, quod se non fecisse sciebant, poenam sustinere recusantibus, eos excommunicavit, praecipiens eos a fratribus evitari. Hinc orta est inter fratres gravis dissensio, plurimis eorum dicentibus iniuste eos gravari, qui dei causam exsequi viderentur, nonnullis etiam, ut eos vitarent, nulla ratione volentibus consentire. Verum illi, ne turbationem auferent, a celebratione divinatorum se subtrahere decreverunt. Haec in adventu domini gesta sunt. Porro familiares eorum, quos opinio reos iudicabat, in familiam illam falsam esse contendebant eamque excusantes alterius facti, de quo melius tacetur, vestire pallio nitebantur. Neque vero ipsa sibi excusatio, diversis diverso modo excusantibus, concordabat, nec videbant excusantes suis se conatibus impediri. Si enim nihil factum erat, quare excusando laborabant? Ubi enim mali conscientia non est, excusatio necessaria non est; ubi vero excusationem praetenderis, ostendis te habere aliquid, quod excusatione indigeat colorari; igitur aliquid factum erat. Sed cum excusatio ipsa praeter hoc, quod in rei veritate scitur falsa fuisse, etiam alio modo, scilicet sui diversitate, se ipsam impugnans destrueret, nonne tibi videtur id quod fama clamabat verum esse.

Fratrum vero illorum, qui a praeposito gravabantur (erant autem tres), unus ad marchionem profectus de violentia praepositi conquestus est nec tamen causam gravaminis ei etiam cum instantia requirenti voluit indicare, ne fratres suos infamasse apud principem videretur. Petebat autem, ut praepositum per nuntium suum ab eorum vexatione compesceret,

1. suam om. 1. 2.
3. Aut eos corrigendum aut vocabulum post eorum excidisse statuendum est, velut professionem. Sententia mea ad hoc inclinat.
10. consentire vol. 1. 2.
13. Cod. in fam. illam fam esse cont., unde illam falsam esse sc. opinionem facili negotio elicias. falsa dicta esse 1. 2.
14. taceretur 1. 2. Indicativus ex scriptoris mente, qui rem consulto praeterit, collocatus est.
18. Interpunctionem mutavi vulg. quod exc. indigeat; colorari ig. — erat, quae verba intelligi nequeunt. In ista vero scriptura colorari copuletur cum excusatione et extrema habeantur pro certa scriptoris conclusione ad fidem rei faciendam.

Mad. per quem etiam posset ei causa competentius intimari. Marchio cum Witin ad Tideri- Menck. cum de Sladebach cum suis litteris destinavit, mandans ei, ut causam sibi insinuandam cognosceret et, si posset, amico fine terminaret, alioquin eam suae iuberet audientiae reservari. Praevenerat autem fratrem illum nuntius praepositi de ipso et suis sociis marchioni querimoniam faciens et petens, ut eos, quia sibi obedientes esse nollent, ab aliorum praeciperet consortio removeri. Marchio respondit se neminem eicere nec, ut ipse quemquam eiceret, pati velle, militem vero de suis fidelibus, Elegerum nomine, qui caussam, prout posset, convenientius terminaret misit, sed ne fratres illi in aliquo gravarentur penitus interdixit. Elegerus villico quodam marchionis, Ulrico 249 nomine, cum aliis armatis propter discordiam, quae inter marchionem et principes Transvonenses vertebatur, assumpto, dominica, qua cantatur Gaudete, ad locum venit et ipse inermis, ceteri vero armati, quidam etiam in nudis loriceis claustrum ingressi duos de fratribus illis, quia tertius a marchione necdum redierat, coram praeposito et capitulo, pro qua causa praeposito inobedientes essent, minaciter percunctati sunt.

116 Illis autem pro se loqui volentibus, praepositus audientiam eis non esse dandam dicens, iracundiae praecipitatione impulsus, causam illam nudis verbis expressit, addens illos hoc de suis fratribus confinxisse, scilicet quod mulier ad cameram illam introducta fuisset et hac occasione misera illa fabula tota in auribus illorum laicorum effusa esset. Consilium autem praepositi cum illis tale fuit, ut duos illos terroribus attentarent, quod facere non dissimulaverunt, praecipientes eis ex parte marchionis, ut praeposito satisfacere maturarent, alioquin scirent a fratrum suorum consortio removendos vel certe incarcerandos et marchionis praesentiae reservandos. Cumque in huiusmodi negotio magna diei parte consumpta illi nihil a suo proposito remolliti, alter quidem ad recedendum paratus esset, alter vero vim potius exspectare velle se diceret, Elegerus fines mandati transire non praesumens, praepositum, cum nihil proficeret, ut ad con-

4. *sociis suis* 1. 2. — 9. *penitus* om. 1. 2.

11. *Transvannenses* 1. 2. Idem vocabulum perperam mutavi p. 37, 23. Intellige Vonam fluvium in finibus Anhaltinis p. 72, 2., hodie *Fuhne*.

15. *non esse eis dandam* 1. 2. — 15. *confixisse* cod.

18. *laicorum illorum* 1. 2. — *esset* de con. *est* 1. 2. *ē* cod.

19. *tentarent* 1. 2. pluralis spectat ad eos quos marchio cum Elegero miserat.

21. Scribendum erat *se removendos*.

23. *praeposito* cod. et edd., facili negotio emendatum. — *quidem* om. 1. 2.

Menck. cordiam cum eis rediret et ab excommunicatione eos absolveret, hortabatur. Praepo- Mad.
 sito haec se facere promittente, si iurarent stare mandatis eius, illi petebant, ut a
 priore et fratribus inquireretur, utrum eos talem absolutionis modum antecessorum suo-
 rum auctoritas docuisset. Priore vero respondente haec ipsorum consuetudinem non
 habere, nuntius, ut eos sine iuramento absolveret, postulabat. Quod cum se nulla ra-
 tione facturum diceret, ille indignatus cum suis discessit, causa in medio remanente.
 Porro praepositus conatum suum inanem esse videns graviter tulit, seque iam de fa-
 cili contemni posse considerans pro eo quod eiciendi a claustro sibi adversantes co-
 pia ei videretur ablata, in quo maxime eius erat fundata fiducia, convocatis fratribus
 iracundia stimulatus, recessurum se nec de cetero, quamdiu inobientes illos et excom-
 municatos ibi esse cognosceret, rediturum nec in aliquo eorum necessitatibus provi-
 surum animi motum gestu corporis exprimens minabatur. Quia vero plerique de fra- 117
 tribus iunioribus a communione illorum abstinere nullatenus patiebantur, ut de his quo-
 que vindictam caperet, quia erat in ieiunio Decembris, alios eis inferiores in sacris or-
 dinibus supponere conabatur, quod tamen per dei gratiam efficere non potuit, episco-
 250 po Mersenburgensi, a quo promovendi erant, causis aliis a faciendis ordinibus impe-
 dito. Duravit autem haec dissensio usque post circumcisionem domini, post quod tem-
 pus praeposito iam de Merseburc, ubi natalem domini celebraverat, reverso, Tide-
 ricus de Sladebach ipsum et tres illos fratres, ut causam illorum secundum mar-
 chionis mandatum cognosceret, Witin evocavit et adnitente Poppone Hallense praepo-
 sito, qui ibi aderat, negotium ad hoc usque tractando perduxit, ut illi eo modo, quo
 prior faciendum diceret, absolutionem petentes a praeposito absolverentur et hoc fine
 totam discordiam terminaret. Die sequenti, quae fuit vigilia epiphaniae domini, prior
 assumpto praeposito Hallensi iuxta condictum fratribus illis dixit, ut in habitu quoti-
 diano venientes veniam peterent et absolutionem. Deinde de suo tam ipse quam praepo-
 situs cum instantia eos rogabant, ut scopam secum pariter exhiberent. Et hoc facto
 tam ipsi quam hi, qui eis communicaverant, a praeposito absoluti ad concordiam redierunt.

Anno MCCXVII. Huius anni die primo, hoc est VIII. Kal. Aprilis, obiit Hein-
 ricus puer, comes de Witin, filius Ulrichi, filii Heinrichi, filii Conradi marchio-

4. Conieci *temporum consuetudinem*, quamquam ipsorum ab antecedenti *antecessorum suorum*
 idoneum explicatum habet.

8. *adversarios* 1. 2.

21. *produxit* 1. 2. — 22. *ad faciendum* cod. — 26. *pariter secum* 1. 2.

Mad. nis senioris, anno actatis suae XII. sepultusque est in monte sereno in sinistra pa- Menck.
 tris sui. Pro eo oblati sunt beato Petro duo mansi in villa Richenbach. Magna hunc
 puerum gratia deus praevenisse cognoscitur, quia usque ad vitae suae terminum cal-
 118 culi morbo castigatus est et, priusquam hereditatis paternae, quae non usquequaque
 iusta erat, dominatum acciperet, ex hac vita subtractus est.

Tidericus sereni montis praepositus gravi debitorum pondere, quod ipse sibi alli-
 gaverat, pressus, stulto nimis et noxio cum quibusdam sibi familiaribus consilio inito, XXIV
 mansos, quos Rodolfus praepositus a Friderico comite de Brene etsi difficulter
 admodum tamen utiliter emerat in villa Niendorp, eidem comiti inconsulto capitulo obtulit
 redimendos hoc modo, ut ipsorum mansorum pretio computato a ducentis marcis, quas Iudacis
 reddere debebat quasque ignorantibus fratribus mutuo acceperat, eum absolveret et re-
 liquam partem redditibus aliis compensaret. Eo tempore castrum Witin ad ius comitis
 pacto inter ipsum et Tidericum marchionem facto contigit devenire. Conventione
 autem inter comitem et praepositum facta, praepositus die quadam fratribus in capi-
 tulo insinuare coepit, quod comes ei de bonis praedictis emendis instaret, quia eis ad
 castrum sui servitium carere non posset. Volens autem ut coactionem etiam quadam ex
 parte comitis intelligerent, dicebat comitem hoc asserere, quod tempore primae empti-
 onis illorum honorum talis inter ipsum et conventum fuisset facta promissio, ut partem
 residuam conventus tempore emeret consequenti, quod etiam privilegium contineret:
 unde vellet, ut iuxta promissum emptionem diutius non differret. Haec autem a se 251
 ipso ad sternendam negotio viam, ut tamen salva dei gratia exprimat veritas, com-
 ponebat. Quomodo enim est credibile tam contrariis modis principem pro se agere
 voluisse. Si enim bona ecclesiae emere necesse habebat, cur bona sua ecclesiam
 emere compellebat? Fratribus vero dicentibus illud privilegio non contineri, consulto
 privilegio, ibi non haberi inventum est. Quasdam praeterea difficultates ab amicis
 119 suis sibi expressas proferebat, quibus, quod amissio illorum honorum eis comite mor-

3. suae om. 1. 2.

5. subtractus cod., sublatus 1. 2.

10. 11. quos — quosque 1. 2.

14. inter Praepositum et Marchionem 1. 2.

20. In cod. non exstat quod pro ut. — 21. sternendam cod.

25. illud ante ibi add. 1. 2.

26. sibi om. 1. 2.

Menck. tuo immineret, ostendere conabatur. Insuper advocatiam honorum eorundem, quam Mad. bonis venditis comes se non vendidisse affirmabat, ipsum comitem burgravio de Witin concessisse dicebat, a quo utique gravem essent violentiam toleraturi. Sicut autem, qui pugili saepe congregitur, qua parte ferire velit ex eius gestu solet agnoscere, ita fratres ex assiduis tractibus, quasi ex congregiendi consuetudine, omnes praepositi conatus facile intelligentes responderunt, quod, si bona illa vendendi, sicut sibi videretur, haberet propositum, sciret eos sibi in eo nullatenus consentire. Ille vero tale proprie se non habere dicebat, sed tamen ista eis, ut voluntatem comitis et scrupulos in bonis ipsius latentes cognoscerent, intimarat. Nec de hac re de cetero verbum movit, sed inde ad comitem abiens iuxta modum praescriptum negotium terminavit. Reditus autem alii, quos comes recompensavit, habentur in villis Szoberiz, Provostishagin et Richenbach: in Szoberiz quidem XXV chori (hoc est wischschepele) triticum, reliquis vero duabus VI chori siliginis et XIX marcae fertone minus. Porro mansi de Niendorp in foribus ecclesiae positi solvebant LXXX choras de quatuor generibus frumenti et quatuor tales et servitium rusticorum.

Anno MCCXVIII. fames magna facta est, quae priori anno inchoata tantum invaluit, ut modius siliginis, qui vulgo heimece dicitur, tribus marcis et nonnumquam carius venderetur. Huius temporis necessitatem ecclesia sereni montis prae ceteris experta est. Cum enim multae provinciales ecclesiae rebus hac longe inferiores nullum in se famis haberent vestigium, in ista tantum vigit, ut fratres die quadam panem, quo ad prandium uti debebant, mutuare in villis circumiacentibus cogerebantur. Qua-

4. cognoscere 1. 2.

9. intimaret cod. et edd., correxi *intimarat*, quamquam *intimasse* magis placet.

11. in villa Provostinhagen et Richenbach 1. 2. Prima villa hodie vocatur Zoeberitz prope Halas sita.

12. Wischepele 1. 2. Est vero nostratium *Wispel* ex *wih-scepel* (*scefil*) ortum. Cfr. Grimm. gr. theot. III, 456. 459. Graff Sprachschatz VI, 449. De choro sive coro, quae forma usitatior est, v. Isidor. Orig. XVI, 26, 17.

14. Nienborch 1. 2. At illa forma nominis frequentissima est de villa Naundorf.

15. et quatuor tales om. 1. 2. In hoc vocabulo *talenta* inesse suspicatur Mencken., ego *tales* i. e. marcas explicaverim.

17. heimece cod., non *Heinnece*. Intellige eam mensuram, quae etiam nunc in septemtrionalis Germaniae regionibus vocatur *Hinten*, in Misnensi terra et in Thuringia *Heimzen*, ad quam formam codicis scriptura proxime accedit. Originem vocabuli quaerendam esse in *mez* i. e. mensura apparet.

17. tribus lo^c cod., *marcis* 1. 2., quod nescio unde sumpserint.

Mad. dam vero vespera pane deficiente incoenati manentes omnium vicinorum suorum fabula Menck.
 120 sunt effecti. Tunc etiam hordeaceo et avenatico pane uti didicerunt, quibus priorum
 praelatorum temporibus siligo nonnumquam intolerabilis videbatur. In aliis quoque eo-
 rum cibariis tanta erat tenuitas, ut, quod dictu verecundum est, eos non semel in die-
 bus lacticiniorum solo pane cerevisia remollito vel faece calida contentos esse oportet. 252
 ret. Quoddam vero verbum ferebatur, quod hi, qui ex ore praepositi illud audiverant,
 recitare solebant, eo videlicet tempore, quo electores sibi conciliabat, illis eum pro-
 misisse, quod, si fieret praepositus, ita eos procurare vellet, quod contra ipsum vo-
 ciferari compellerentur. In quo promisso hoc tempore verax apparuisse cognoscitur,
 licet, cum promitteret, aliter hoc intelligi voluisset.

Anno MCCXIX. nova ecclesiam sereni montis quassabat turbatio, cuius prin-
 cipium tale fuit. Praepositus Tiderico parochiano capellae veteris officium hospita-
 lis, cum ille hoc appeteret, concessit, parochiam vero ab eo receptam alteri iuniori,
 Ottoni nomine, commendavit. Otto, parochianus factus, Tidericum de quibusdam
 parochiae rebus ablatis et nonnullis sibi retentis primo per se, deinde per praepositum
 coepit impetere, pro qua re ab invicem dissiluerunt, cum prius speciali concordia iun-
 gerentur. Marcam etiam unam, quam ex veteri consuetudine camerario in dedicatione
 ecclesiae de sacrificio ipsius diei Tidericus dare tenebatur, donec ad tempus, quo
 ipse a parochia recessit, quod fuit circa festum sancti Michaelis, non dedit, ad cuius
 redditionem a praeposito artabatur. Habebat idem unum de fratribus familiarem, qui
 cum timoris dei et suae famae negligens esset, multipliciter excedebat, ita ut etiam
 ad villas circumiacentes noctibus eum fama discurrere testaretur: sed patrocínio Tide-
 rici tutus esse videbatur. Erat hic duorum alter, propter quos in causa camerae su-
 perius

-
1. deficientes 1. 2.
 4. die lactic. 1. 2.
 5. cod. addit et ante cerevisia.
 8. promississe se 1. 2.
 12. Est Tidericus de Krosigk, filius Gunzelini († 1225), qui antea cellerarius fuit (p. 78, 12.); fratres eius Conradus et Ioannes (p. 123. Mader.), quorum ille inter consules Halenses commemoratur in diplomate apud Dreyhaupt. II. p. 367., hic in castro Krosigk versatus est. Gunzelinus testis nomen subscripsit diplomati a. 1218. in Naumanni catal. librorum MSS., qui in bibl. senatoria civitatis Lipsiensis asservantur p. 236.
 18. usque ad tempus 1. 2.
 19. sancti om. 1. 2.

Menck. perius posita turbatio facta est. Hunc enormiter vivere praepositus multis eum accusantibus non ignorabat, sed propter patrum sui gratiam accusationem dissimulatione solita negligebat. Verum rancore inter praepositum et Tidericum causa Ottonis exorto, praepositus etiam huius ineptias de cetero non dissimulandas discernens, pro his eum disponebat impetere, intendens etiam, ut erat opinio, eidem causae, si posset, Tidericum involvere, quia de eo quoque propter omnimodam illius familiaritatem sinistrae suspicionis habere aliquid videbatur. Tidericus vero tam pro his, tam pro prioribus nonnihil sollicitus conatum eius, quem iam senserat, praevenire cupiens fratribus illis, quos praeposito adversarios deputabat quosque pro hac re continuus septem annorum labor attriverat, a quibus se pro nonnullis, quae per ipsum et propter ipsum passi fuerant, minus diligi certus erat, satisfactionis verbis per quosdam alios interpositos reconciliatus est eisque quid haberet propositi indicavit, non aliud tamen ab eis petens nisi tantum ne se ei adversarios exhiberent. De quo certus factus die 253 quadam, quae fuit vigilia apostolorum, cum praepositus eum in capitulo de marca camerario reddenda alloqueretur, in medium processit et super damnis, quae praepositus ecclesiae suae plurima intulisset, ad praesentiam summi pontificis appellavit. Poterat praepositus improviso eius insultu in admirationem duci vel etiam terri, sed litigandi consuetudine, qua se ipsum et sibi subditos vexare consueverat, appellationem quasi familiare aliquod alloquium attendebat. Experimento autem sciens valde eum ex officio hospitalis ad agendum contra se adiuvari posse, ipsum officium ei interdixit, quod

Mad.
121

1. *accusationibus* cod.

2. *patrum* dicit Conradum de Krosigk (cf. p. 115.), virum litterarum laude florentissimum, qui cum ecclesiae Halberstadensis maior praepositus esset, a. 1201. episcopus cooptatus, a. 1202 in terram sanctam profectus est ac denique a. 1209 splendidissimo se munere abdicans monachus in ecclesiam Sichem s. Sittichenbach prope Islebiam sitam transmigravit. Mortuus est a. 1225. Cfr. Chronicon Halberstad. ed. Schatz. p. 69 — 79. Fratres ei fuerunt Gunzelinus et Fridericus; soror Bertradis, quae a. 1224. abbatissa monasterii Quedlinburgensis facta est. Cfr. infra p. 167. et 188. exempl. Mader.

3. *causae* 1.

4. *orto* 1. 2.

4. *discernens* cod., quod sine causa idonea edd. in *decernens* mutarunt.

7. *tum — tum* 1. 2.

9. *praepositus* cod. et edd., *praeposito* de coniectura scripsi.

9. *continuis* (sic) — *labore attriverat* 1. 2.

13. *certior* 1. 2.

Mad. etiam in continenti fratri alteri commendavit. Sed tamen Tiderici diligentia prae- Menck.
 ventus est. Duos enim equos de eadem domo sumptos ante horam capituli ad locum
 122 tutum suis servandos usibus destinavit. Paucis evolutis diebus Tidericus de suo
 acturus negotio egressus est. Praepositus quoque Merseburch, ut a fratre suo prae-
 posito consilium caperet, profectus inde rediens, iuxta datum consilium fratribus in
 capitulo collectis scire se velle dicebat, qui essent ipsorum Tiderico faventes, quo-
 niam ille hunc rumorem, quod maiorem capituli partem sibi faventem haberet, in locis
 pluribus divulgasset, praecepitque singulis sub debito obedientiae, ut, si appellationi
 eius consentirent aut non, inquirenti sibi „ita“ vel „non“ simpliciter responderent.
 Cumque plures requisiti se consentire negarent, quidam contra suam conscientiam ab-
 solute negare nolentes, videri sibi illum super causa necessaria appellasse, et si quid
 communiter utile promovere posset, in hoc se ei et non in alio consentire respon-
 derunt. Praeposito autem gladio praecepti eis imminente, ut absolute negarent vel
 affirmarent, ad aliud responsum induci nullatenus potuerunt. Unde eos, tamquam il-
 lum qui appellaverat, pro adversariis habere coepit, quos tamen in hac causa sibi
 adversantes nullo modo expertus fuisset, nisi districta inquisitione suam eos conscien-
 tiam proderere coegisset. Erant isti non solum ex contradictoribus, sed etiam ex pri-
 mis electionis eius fautoribus adunati. Pluribus enim suorum iam dudum valde displi-
 cere coeperat propter omnimodum tam exteriorum quam interiorum defectum ex eius
 culpa ecclesiae impendentem. Quod tamen plerique eorum callide occultabant, tum ne
 privatis forte commodis privarentur, tum per experientiam impetus eius, quo inconsi-
 derate contra suos adversarios ferebatur; nonnulli vero, quod deterius est, post ter-
 gum eum lacerantes, si forte, quod in quotidiano usu erat, litem cum aliis eum mo-
 vere contingeret, contra ipsos ei obliti verecundiae assistebant: non quidem gratis,
 123 sed ad placitum vivendi sibi tali obsequio licentiam procurantes. Interea Tidericus,

2. *sumptos* om. 1. 2., sed cfr. p. 115, 11.

4. *suo fratre* 1. 2.

5. *profectus est* 1. 2.

6. *Tiderici* 1. 2. — 12. *se responderunt* 1. 2.

13. *eis* om. 1. 2. — *minante* non extat in cod. pro *imminente*, ut tradit Mencken.

17. *ipsi* pro *isti* 1. 2.

22. *adversarios suos* 1. 2.

25. *placidum* cod. — *interim* 1. 2.

Menck. incertum vero, audacis incepti poenitens, an amicorum suorum inductus consilio, ad Ti-Mad.

254 dericum marchionem accedens, ei de praeposito et damnis ecclesiae suae conquestus est, simul etiam quod ipse super his appellaverat indicavit. Marchio super appellatione indignatus, ne eam persequeretur, interdixit. Ad eius vero instantiam Conradum episcopum de Sichein, patrum eius, et Ekkehardum episcopum Mersenburgensem suis rogavit litteris, ut ad ecclesiam sereni montis personaliter accedentes de causa illa, prout eis videretur utile, ordinarent, mandans etiam praeposito, ut per eos terminari negotium consentiret. Episcopi diem II. Kal. Augusti, qua petitioni principis satisfacerent, statuerunt. Tidericus quoque die illa proxime praecedente hora iam tardiore venit, ut in crastinum episcoporum se praesentiae exhiberet. Praepositus vero adventu eius cognito equos, quos ille de hospitali sumptos in suis habebat usibus, auferre volens, cum fratribus sibi familiaribus non sine impetu excurrit. Videns autem eos per inermes clericos tolli non posse, quoniam fratres Tiderici Conradus et Iohannes et servientes ipsorum, qui cum eo advenerant, evaginatiis gladiis hoc prohibere parati erant, ipse per se vocem, qua vulgari verbo ad arma evocari populus solet, cum clamore saepius edere coepit. Ad quam tota familia cum armis concurrat, nec non et institores, qui iuxta consuetudinem ad celebrationem dedicationis iam plures fuerant congregati. Quidam etiam iuniores de numero fratrum Tiderico faventium tumultu evocati, procurrentes e claustro, defensoribus equorum iuncti sunt. Porro collaterales praepositi, alii lapidibus, alii armis quibusdam raptis, magnis perstrepen-tes vocibus, ad tollendos equos eos, qui erant de familia, hortabantur. Tam vero illi quam hospites, qui convenerant, fratres contra se altrinsecus divisos videntes, 124 simul etiam Tiderici fratres attendentes, a quibus occasione huius modi fortassis in posterum gravari potuissent, violenter aliquid agere verebantur. Sicque illis quiescentibus et equos abduci sinentibus omnis ille conatus praepositi ad nihilum deductus est. Fratres vero, qui tum Tiderico aderant, multis tam a praeposito quam a suis verborum contumeliis affecti, cum tumultu finito ad claustrum regredi voluissent, praecclusam sibi ianuam invenerunt, ad hoc eorum aemulis nitentibus, ut, si noctis tempore foris eos manere contingeret, et ipsi quietem perderent et maior contra eos praepo-

1. *an audacis* 1. 2.

9. *Suspicio illi pro illa*, suspensum ex praecedente.

13. *per inermes auferri* 1. 2. — 15. *vulg. voce* 1. 2.

26. *Correxi tum* sc. in illo impetu reprimendo, pro codd. et edd. corruptela *cum*.

Mad. sito daretur occasio malignandi. Difficultate itaque facta unus ipsorum murum brevem Menck. iuxta infirmatorium fratrum transgressus per ecclesiae ianuam ceteros intromisit.

Eo tempore Albertus archiepiscopus et Ekkehardus Mersenburgensis episcopus ad ecclesiam Novi Operis accesserant pro cuiusdam causa turbationis, quam hic inserere non pigebit. Femina quaedam infamiae non obscurae ad praedictam ecclesiam conversionis, quantum ad habitum, intentione veniens, primo, ut ad tempus aliquod 255 more hospitis colligeretur et cum sororibus ecclesiae, quarum una mater ipsius erat, mansionem acciperet, dato officialibus expensarum pretio impetravit. Erat tunc ibi quaedam praepositi neptis Popponis de ecclesia, quae Stuterlingeburch dicitur, cui illa obsequiosa coepit existere, ut per eam rei quam intendebat aditum praepararet. Evenit itaque aliquando de conversione eius sermonem moveri, praeposito ad consensum eius et quibusdam fratribus inclinatis. Quibus etiam, ut fertur, per quosdam archiepiscopi notarios negotium promoventibus, eius praecepto ad magnum ecclesiae illius malum a praeposito recepta est. Verum cum receptioni eius nonnulli fratrum vehementer obsisterent, illa neptis praepositi graviter ferens, quod post eius consensum 125 aliqui reclamare praesumerent, procaciter eis obloqui et verborum coepit iniurias erogare. Unde illi permoti legationi scriptae sigillum ecclesiae, incertum ut illud haberint, imprimentes eamque conventui illius feminae destinantes, de ea conquesti sunt, ut ad suam revocaretur ecclesiam postulantes. Quam litteram illa a suo conventu cum sigillo sibi transmissam praeposito cum gravi querimonia et indignationis lacrimis demonstravit. Praepositus magnae iracundiae stimulis moestatus archiepiscopo de fratribus illis conquestus est. Quos ille inquisitione facta confessos, de consilio episcopi Mersenburgensis, cuius favorem praepositus sibi conciliaverat, qui eos falsarios asserbat, tanta districtione punivit, ut praeter alias quas sustinere compulsi sunt poenas

-
- 1. *brevem om.* 1. 2.
 - 5. *insaniae* 1. 2.
 - 9. *dicitur Steterlingenburg* 1. 2.
 - 10. *Pro ut cod. praebet et.*
 - 17. *unde — hab.* 1. 2.
 - 18. *et ante ut interpositum est in cod.*
 - 20. *transmissum* 1. 2.
 - 23. *sibi praepositus* 1. 2. — *dicebat pro asserbat* 1. 2.

Menck. toto corpore usque ad femoralia nudi scopas ferentes diebus dominicis cruces praece- Mad.
dere cogentur et per diversas sigillatim ad agendam poenitentiam distributi ecclesias
numquam de cetero ad suam ecclesiam, nisi revocante praeposito, praeceptum accipe-
rent redeundi. Nunc ad propria recurrendum est.

Praepositus sequenti die tumultus praedicti, qui fuit vigilia dedicationis eccle-
siae, mane Hallis profectus, archiepiscopo et Mersenburgensi episcopo se prosternens,
cum gravi querimonia omnem Tiderici causam coepit evolvere eumque multipliciter
infamare: et cum ad locum tumultus hesterni venisset, dicebat fautores Tiderici
muros claustrum transcendisse et super se armatos cultris et securibus excurrisse, pro
qua re, si ipsi hoc dignum iudicarent, celebrationem divinorum in praesentia ipsorum
se velle suspendere memorabat. Episcopi, si res ita se haberet, dignum eum hoc
agere responderunt. Inter haec vero Tidericus advenit, episcopum Mersenburgensem,
ut ad causam tractandam iuxta condictum accederet, rogaturus. In quem ille
256 propter ea, quae a praeposito audierat, vehementer invectus dicebat se ad causam, 126
ubi cultris et securibus ageretur, nullatenus accessurum. Conradus interim episcopus
de Sichein, Tiderico de Hallis reverso, adveniens cum Mersburgensem venturum
non esse didicisset, dolens quod conturbationem ecclesiae post se relinqueret, dis-
cessit. Praepositus autem a consultatione episcoporum rediens, cum iam vespertinum
celebrandum esset officium, fratres convocat, a celebratione divinorum eos cessare praeci-
piens, nisi se illi, a quibus tantam fuisset passus contumeliam, absentarent; volens
intelligi eos in canonem incidisse. Quibus in hoc nulla ratione acquiescentibus, tantae
sollemnitatis consideratione et multorum petitione, inter quos Willehelmus Cillenen-
sis praepositus coram ipso prosterni volebat, induci non potuit, ut sententiam revoca-
ret. Sicque vespertinum et matutinale officium nocte illa omissum est. Die tamen se-
quenti missae celebrationem fieri concessit, cui solus ipse absens fuit. Archiepiscopus

2. *eccl. ad ag. poen. distr.* 1. 2.

6. Ne cui *Hallas* scribendum videatur, impedit simile exemplum p. 189. Mad.

9. *mores claustrum* 1. 2.

11. *digne* 1. 2.

14. *infectus* 1.

22. *Cillensis* 1. 2.

25. *ille pro ipse* 1. 2.

Mad. vero ipso die adveniens vespertinum officium cum fratribus praesente praeposito celebravit, quo peracto convocatis eis dicebat, quod, si voluntas eorum esset, ad reformandam inter ipsos concordiam se vellet interponere; addens, quod, licet ecclesia illa iuri suo pertinens non esset, tamen, cum in annis prioribus ex optimo eius statu dioecesis sua admodum honestata fuerit, et sui ipsius et multorum iudicio nimis esset vituperabile, si ruinae eius iam iamque imminenti non aliquo consilio subveniret. Praeposito vero ad consensum veniente, ut per ipsum causa tractaretur, Tidericus et fratres partis eius per hoc solum a consensu se retardari responderunt, quod causa ad marchionis advocati sui notitiam ex eorum querimonia venisset et ignorarent, utrum per alium quam per se eam tractari pateretur. Nam si hoc ei contrarium non esset, libenter se acquiescere consilio pontificis affirmabant. Ille responsum eorum approbans, causam quandam marchionis et Sifridi abbatis Pigaviensis in assumptione dei genetricis Pigaviae tractandam memorabat, ubi ipse adesse deberet, iussitque ut permitte praeposito aliqui ipsorum die praedicta de hac re marchionem consulturi ad locum illum accederent. Sicque demum, ut medio tempore praepositus in quiete et tranquillitate eos agere sineret, ordinans non parvum commodum eis praestitisse visus est. Porro isti contentionis suae causam considerantes, hanc videlicet, quod praepositum damna ecclesiae suae multiplicia non sine fratrum iniuria irrogasse asserebant, ut ea promptius demonstrare possent, singula scripto distinguere curaverunt. Erant autem haec, quod inconsultis fratribus mansos ecclesiae vendidisset, nemora succidisset, vinum pro pecunia infeodasset et de hoc privilegia occulte cum sigillo ecclesiae praebuisset. Ad haec diligenti computatione facta ostendere parati erant, quod in vino, quod annis singulis natum erat, et aliorum venditione bonorum, et pecunia, quam a diversis mutuo acceperat, praeter annuos ecclesiae redditus tria milia et DCL marcas in octo annorum spatio percepisset, exceptis aliis, quae eorum notitiae non patebant, et tamen fratres in rebus necessariis inopiam sustinerent, adeo ut tam

2. qua 1. — *informandam* 1. 2.

4. *oportuno* (sic) pro *optimo* 1. 2. — 5. *esse* pro *esset* 1. 2.

10. *eam* om. 1. 2. — 11. *affirmabat* 1. 2.

12. Cfr. p. 150 sqq. Mader.

19. *primitus* pro *promptius* 1. 2.

21. *infoedasset* 1. 2., improbandum illud, quamvis *infoedationem* pro infeodatione lexx. proferant.

24. Correxī *pecunia* pro cod. et edd. scriptura *pecuniam*.

Menck. sacerdotes quam alios altaris ministros crebro sine camisiis et femoralibus contingeret Maad. ministrare, defectum similem in aliis indumentis saepissime tolerantibus. Die vero praedicta quidam ipsorum Pigaviam accedentes, praeposito etiam illuc adveniente, in praesentiam marchionis venerunt. Qui cum verbo illi de archiepiscopo nolisset consentire, ne forte occasione tali aliquid in ecclesia illa iuris sibi in posterum arrogaret, illi querimonias suas ei ad plenum verbo significandi copiam non habentes, quod propriis impediretur negotiis, scripturam querimonias ipsas continentem ei porrexerunt, petentes ut otiose sibi eam faceret recitare. Marchio diebus aliquot eos detinens, cum causae 128 discutiendae se vacare non posse conspiceret, redire eos praecepit, promittens quod auditores eis Popponem Hallensem, Marquardum S. Mauritii, Gernotum Nuenburgensem, Wilhelmum Cillenensem et Wernherum de Lipzke praepositos destinaret et secundum ea, quae ab illis audiret, inter eos procul dubio iudicaret. Illi autem, quamvis per praedictos se potius impediendos quam promovendos certissime praeviderent, quod etiam marchioni exprimere non neglexerunt, tamen ordinationi eius obstinatius resistere non audentes reversi sunt. Cumque negotium totum ad praesentiam illorum, qui mittendi erant, crederent differendum, praepositus repente eos, qui partis Tiderici in vespertino illo tumultu de claustro exierant, coepit impetere, eos ad sui laesionem asserens excurrisse, novoque corrigendi modo, priusquam reatum faterentur vel convincerentur vel satisfactionem promitterent, continuato sermone poenam, quam eos ferre vellet, exposuit; intendens, sicut quidam iudicabant, ut eos auditu paene territos contra poenitentiam induraret et consequenter contra eos tamquam contumaces posset sententiam iaculari. Illis autem de exitu quidem intempestivo satisfactionem promittentibus, de intentione vero cum laedendi omni modo, quo fratres ipsorum iudicaret, se expurgare volentibus, ipse purgationem eorum se non admittere cum indignatione respondit et utrum poenam, quam innotuisset, ferre vellet, minaciter inquisivit. Renuentibus eis, statim intentionem suam facto declarans, manu ad tergum porrecta, stolam ibi occultatam protulit et priusquam appellationis clipeo se mu-

4. cod. et edd. *verbo*, non *vero*. Cf. p. 118, 2 sqq.

8. *otiose* 1. 2. — *recitari* 1. 2., perperam cf. Diez. gr. lingg. rom. III. p. 205.

10. *Gernotum* in cod. et edd. omissum ego adieci. Cf. p. 132. exempl. Mader.

14. *exponere* 1. 2.

20. *nos pro eos* 1. 2. Sed verum perspexit Mencken.

Mad. nirent, excommunicationis eos gladio percussit tam in divinorum celebratione quam Menck.
 129 rebus aliis, a ceteris fratribus districte eos praeciens evitari. Accidit autem fratribus a divinorum celebratione cessantibus, cum videlicet illi se absentare voluissent, comitem quendam de Velsekke, Ernestum nomine, ad locum venire. Hic a quibusdam praepositi familiaribus inductus ad sopiendam illam discordiam se coepit interponere et tam praepositi quam fratrum illorum animos suasionibus attentans, tantum profecit, ut praepositus promitteret se eos absolvere, si tantum uno die iniunctam servare poenitentiam voluissent. Sicque illis in hoc acquiescentibus motus ille sedatus est.

Deinde Tidericum absentem quidem et quasi in perfectionis suae promotione extra occupatum, praepositus excommunicavit pro eo quod equos hospitalis abstulisset et vinum et quasdam res alias ad cibum pertinentes de domo illa vendidisset quodque marcam illam, quam camerario dare tenebatur, fratrum suorum usibus subtraxisset. Et ne quis ei redeunti fortassis communicaret districte omnibus interdixit. Haec circa festum nativitatis dei genetricis gesta sunt. Instante vero appellationis eius termino, qui fuit in festo sancti Michaelis, fratres illi, qui causam cum eo sibi communem fecerant, indicantes cum taedio negotii perfectionem suspendere, hoc secum diffinierunt, ut, si infra terminum praescriptum proficisci negligeret, ipsi eum tamquam excommunicatum cum ceteris evitarent. Quod ille intelligens graviter tulit, cito tamen consilium, quo, sicut dici solet, spinam de pede suo evulsam illis infingeret, invenit, mandans eis et suo et amicorum suorum iudicio, bonum non esse ut solus illud iter arriperet, velle se ut socium de numero suo ei darent, quia et ex duorum ingenio plus eliceretur consilii et, si ipse aegritudine vel alio casu detentus fuisset, ille in promotione causae succederet, praeterea testis ei esset, quo studio ipse in illo negotio desudaret. Laudandum consilium: intentio tamen eius secundum illorum opinionem fuit, ut, qui tanto
 130 labori se subiiceret, inter eos non invento (quod quasi certum habebat), ipse culpa in eos refusa se modo aliquo a causae illius vinculo expediret. Verum illi secum collo-
 cuti

7. poenit. iniunctam servare 1. 2.

9. imperfectionis cod., in perfectionis 1. 2. ego perfectionis de itinere Romano accipio.

10. hospitales 1. 2.

15. communem sibi 1. 2.

20. acciperet 1. 2.

21. elicitur 1. 2.

26. Suspitor recussa scribendum esse i. e. ut culpa se liberaret eamque in socios transferret.

Menck. cui omnem causae circumstantiam considerantes, quantum videlicet damni ecclesiae Mad. suae intus et extra ex culpa praepositi provenisset quantisque ipsos ei resistentes laboribus subiici contigisset hocque solum perfectioni sui operis deesse, quod querimoniam suam necdum innocentiam sedi apostolicae detulissent, quae res per nullum melius quam per ipsum, utpote res habentem, impleri posset, labori eius sine magna difficultate socium invenerunt. Zelum enim dei habebant, licet non secundum scientiam. Quid sit enim *non secundum scientiam*, consequentibus apostoli verbis exponitur: *quia scilicet ignorantes dei iustitiam et suam volentes constituere, iustitiae dei non erant subiecti*. Iustitia enim dei, id est deus iustus peccatis exigentibus talem eis rectorem dederat, secundum quod dicit: *Dabo tibi reges in furore meo*, cuius iustitiae isti voluntate subiecti non erant, quia eiusdem rectoris sui depositioni modis omnibus intendebant, sua iustitia hoc se facere iuste pro eo quod esset inutilis iudicantes, magisque eligentes dei ordinationi resistere quam se ipsos accusare; cum utique rectus eis fuisset de peccatis suis, quibus inutili subiici meruerant, poenitentiam agere eumque tamquam a deo datum aequanimiter tolerando ab ipso datore remedium exspectare. Ut enim dicit beatus Gregorius lib. moral. XXV. *Dum salva fide res agitur*, id est, quamdiu actio praelati fidei contraria non est, *virtutis est meritum, si quicquid prioris est toleratur*. Et ut subditis fortassis zelum dei habentibus eiusdem zeli moderamen erga praelatos tenendum ostenderet, continuo subiecit: *Debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valeat, quod sibi displicet, emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat iustitiae inordinata defensio, ne, dum rectitudo incaute diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur*. Iuxta hanc lineam se dirigant, qui praelatis suis inordinate aliquid agentibus resistere consueverunt, ne si ab eius rectitudine distorti inventi fuerint, inde poenam sibi acquirant, unde praemium exspectabant. Igitur Tibericus dato sibi comite et per eum excusandi occasione sublata, vix tandem aegre expeditus die martyrum Sergii et Bachi profectus est. Eo tempore papa

4. sedis cod. — 9. *idem* pro *id est* 1. 2., quod verum esse intellexit Menck. Cod. praebet *id ē*.

10. Verba leguntur apud Hoseam cap. XIII. v. 11.

14. *eum sine que* 1. 2. — 15. *et ab ipso* 1. 2.

16. Gregor. Moralium lib. XXV., 36. p. 808. ed. Parisinae. Ad eundem perperam Mad. et Mencken. referunt verba: *iuxta hanc lineam — exspectabant*.

18. *moderamine* 1. 2. — 20. *valent* 1. 2. — *sibi non extat* in edd. Gregorii.

24. *acquirunt* 1. — *remedium pro praemium* 1. 2.

Mad. Romanis ab eo discordantibus Viterbii morabatur. Praepositus vero cum Tidericum Menck. prius, ut dictum est, excommunicasset, etiam socium ipsius, cum iam profectus esset, licet ante appellasset, eidem sententiae innodavit. Post horum duorum recessum praelati illi a marchione missi advenientes cum eis, qui residui erant, fratribus de causa praepositi et ipsorum tractare coeperunt. Auditis autem eorum querimoniis et responsione praepositi, commune sibi cum praeposito huius modi negotium reputantes, ut in illo se ipsos tuerentur, querimonias quidem, quibus tota conclamabat provincia, nihil habere ponderis, esse vero difficile et prorsus intolerabile tam praeposito quam omnibus praelatis, ut nihil praeter subditorum suorum beneplacitum agerent aut de singulis, quae egissent, rationem ipsis redderent, iudices acquissimi responderunt. Nec tamen causam in lite relinquere utile videbatur, ne ipsae frivolae et sine pondere querimoniae iterato ad marchionis notitiam deferrentur, cuius nimirum de his suae dissimilem fore sententiam verebantur. Ideoque fratribus illis suadebant, ut litigandi intentione deposita appellationis consensui renuntiarent et ipsis mediantibus se concordari cum praeposito paterentur. His vero ad compositionem quidem faciendam eorum voluntati acquiescentibus, ut saltem usque ad eorum, qui profecti erant, redditum a vexatione praepositi respirarent, sed verbo renuntiandi omnino contradicentibus, illi ipsum
 132 verbum, ne impedimentum eorum intentioni faceret, dissimulantes, eisque ut nudis pedibus scopas ferentes coram praeposito veniam peterent iniungentes et e diverso, ut praepositus hac satisfactione contentus eis reconciliaretur, decernentes illam visi sunt discordiam terminasse. Et haec quidem XI. Kal. Novembris gesta sunt. Porro Tidericus et eius socius circa principium Februarii de partibus transalpinis cum mandato summi pontificis redierunt, quo de Walkinride et de Riddagishusin et de lapide sancti Michaelis abbatibus iniungebatur, ut de veritate eorum, quae praeposito ab his oblikerentur, inquirerent et causam ipsam regulariter terminarent, revocantes in irritum, quicquid post appellationem contra praedictos vel eorum fautores a praeposito invenissent temere attentatum. Abbates, iuxta quod in mandatis acceperant, missis praeposito litteris praeceperunt, ut fratribus suis convocatis die beati Georgii ipsorum in

260

1. Viterbis 1. 2. — 4. erant residui 1. 2.
 5. vero pro autem 1. 2.
 6. hoc negotium 1. 2. — 12. deferrent cod.
 16. ad duorum — red. 1. 2.
 21. hoc 1.

Menck. ecclesia sereni montis praestolaretur adventum, ubi de iniuncto sibi essent negotio Mad. tractaturi.

Gernotus Nienburgensis abbas cum Heinrico comite Aschariae, filio Bernhardi ducis, pro advocatia ecclesiae suae longi temporis habens discordiam, ab hominibus eiusdem comitis oculis erutis caecatus est: cui etiam cum iidem linguam conarentur abscondere, recurvato eam sagittae ferro eique infixo trahentes, illo violenter retrahente, scissam per medium reliquerunt. Unde cum postmodum prorsus impeditum haberet loquendi officium, adhibito medico partem linguae scissam truncari eamque ad modum naturalem informari fecit, quod etsi non usquequaque, non parum tamen cognoscitur ei profuisse. Antehac autem tempore nuper elapso unus de fratribus ecclesiae Nienburgensis obierat, quem abbas pro eo quod inter res ipsius, quas moriens dimisit, XIX nummos invenerat, extra coemiterium sepulturae tradi iussit ipsosque denarios super eum iactari a dicentibus: *pecunia tua tecum sit in perditione*; mandans 133 insuper, ne quis pro eo orationem privatam vel publicam celebraret. Nocte vero, quae diem mutilationis abbatis antecedebat, frater idem mortuus alteri cuidam fratri in somnis visus est in claustro deambulare, vas aliquod ferens prunis ardentibus plenum, cui cum casu abbas, ut videbatur, occurrisset, prunas ipsas in faciem eius iactavit et disparuit. Die altera visione iam per plurimos divulgata fratres inter se iocose quidem interpretationem eius hanc asserebant, quod videlicet frater ille exacturus esset de abbate de illata sibi contumelia ultionem. Cum vero de casu abbatis nuntium accepissent, non sine admiratione visionis illius recordati sunt. Hoc idcirco commemorare libuit, ut intelligatis non semper praelatorum sententiam dei iudicio approbari, sed ipsos saepius pro eo, quod potestate sibi a deo commissa non ad corrigendos sed ad gravandos, ut non dicam damnandos subditos abutuntur, homines videlicet non peccata persequentes ultionis divinae sententiam promereri. Rusticum etiam quendam ecclesiae iussu abbatis captivatum iudex villae Nienburgensis in vinculis diu detinuit, causa tali contra ipsum composita, quae mortis esset sententia puniendae, hoc abbate intendente, ut timore sententiae rebus suis se redimere festinaret. Cum vero ille innocentiae suae conscius ad

6. *abscondere* cod., cui adversantur sqq. *trahentes et retrahente*. Cf. Wagner. in Virg. Georg. II. 23.

9. *quod* — *profuisse* om. 1. 2.

20. *illicita* cod. — 21. *ideo* pro *idcirco* 1. 2.

25. *ecclesiae* om. 1. 2. — *ex iussu* 1. 2.

27. *puniendae* 1. 2.

Mad. dandum pro se aliquid induci non posset et diu maceratus ad magnum corporis venis- Menck. set defectum, iudex de ipso abbati suggessit petens, ut cum a vinculis relaxaret. Illo nolente sed potius, ut iuxta causam contra ipsum compositam de eo iudicaret, praecipiente, invito et plurimum dolente iudice rota confractus est. In eodem autem campo, quo ille accepit sententiam, abbatem postmodum contigit excaecari, credo ut ex hoc intelligeret se ad tanti reatus poenitentiam commoneri.

134 Bernhardus comes de Lippa, vir seculi actibus deditus, post multa bella, inter quae rapinis et incendiis multis iniuriosus exstiterat, deo inspirante, animo habituque mutato, in quadam ecclesia novella, quae primitus Hosewinkele dicebatur, primum Cisterciensis ordinis monachus, demum eiusdem loci abbas factus ac deinde cuidam provinciae Livoniensi episcopus electus et a filio suo episcopo de Utrecht consecratus est. Cum quo etiam sequenti anno alium filium suum Bremensem archiepiscopum consecravit.

Anno MCCXX. abbates de Walkinride et de lapide sancti Michaelis die beati Georgii serenum montem venerunt, tertio videlicet de Riddagishusin, quod interesse non posset, sed quicquid isti rationabiliter agerent, hoc ratum haberet, nuntio et litteris affirmante. Quae vero in horum praesentia gesta sunt, ex scripto ipsorum, quod subiectum est, melius declaratur. *Fridericus dei gratia de Walkinride, Conradus de Riddagishusin et Tidericus de lapide sancti Michaelis abbates universis, ad quos praesens scriptum pervenerit, notum esse volumus, quod, cum a summo pontifice acceperimus in mandatis, ut ad reformandum statum ecclesiae sereni montis super quibusdam articulis de praeposito eiusdem ecclesiae a suis subditis ipsius auri- bus intimatis inquireremus diligentius veritatem, ad locum ipsum accedentes, partes, ut ad bonum pacis redirent, multipliciter hortabamur, quae tandem se post allegationes multimodas Popponis Novi Operis in Hallis et Wernheri in Lipzke praepositorum, H. monachi in Walkinride et A. montis sereni canonicorum regularium* 262

6. commoveri 1. 2.

7. Lippia 1. 2.

15. de om. 1. 2.

16. illi 1. 2.

25. Nomina Popponis et Wernheri supplevimus, reliqua duo ignorantur.

26. A. videtur Albertum indicare, qui a. 1222. sanctae Aefrae praepositus factus est.

Menck. *arbitrio submiserunt,*⁴ *tam in nostras quam ipsorum arbitrorum manus fideliter pro-* Mad.
mittentes, vel quod omnes vel eorum tres partibus praecipere observandum, ipsi mo-
dis omnibus adimplerent: nobis nihilominus hac auctoritate concessa, ut per censu-
ram ecclesiasticam compesceremus, si qua partium eorum statutis praesumerent obviare.
Nos igitur, ut in negotio liberius possent procedere arbitri memorati, excommunica- 135
tionis vinculo innodavimus partem, quae eorum arbitrio ausu temerario contraheret. For-
ma igitur arbitrii haec: Dominus Tidericus praepositus sereni montis quos se dicit
excommunicasse, ad abundantem cautelam in continenti debent absolvi sine poena.
Reliquum arbitrii dominis delegatis et eorum fratribus et huius ecclesiae conventu
praesentibus promulgabitur in capitulo. Dominus Tidericus et dominus C. tam
pro se quam pro sibi faventibus coram praeposito venient petentes et dominus prae-
positus prostratos levabit et in osculo pacis pro omnibus recipiet. Dominus praepositus
pro se sigillum habebit: conventus pro se sigillum habebit: sub sigillo ecclesiae prae-
positus nihil scribet sine consensu conventus et e converso. Dominus praepositus sum-
mam pecuniae, quam dominus marchio huic ecclesiae debet, sub testimonio fratrum
debet repetere cum instantia, et bona ecclesiae, vinum scilicet et mansos seu curtes,
ad consilium conventus bona fide, quae recuperare potest, recuperet. In posterum
vero possessiones ecclesiae aut vinum sine consensu capituli inbeneficiare non prae-
sumat. De personis in collegium fraternitatis recipiendis, tam in viris quam in femi-
nis, nullum recipere praesumat dominus praepositus sine consensu capituli, maxime
sacerdotum. Dominus praepositus de rebus ecclesiae violenter ablati in quoslibet lai-
cos iudicarie canonicam debet expetere ultionem. Dominus Tidericus de Cro-
zuk comparavit quasdam imagines ad ornatum altaris, quas si habet, bona fide re-
stituatur. Omnis rancor inter fratres cessare debet: et hinc inde obiecta omnino sint
sopita et si quis ea renovare vel tractare praesumpserit, poenae arbitrii subiacebit, si fue-
rit convictus. Dictum est, quod dominus praepositus negligens fuerit circa disciplinam

4. praesumeret 1. 2., sed pluralis ad arbitros pertinet.

7. quos om. cod.

11. pro om. 1. 2.

12. prostratos om. 1. 2.

15. debet huic eccl. 1. 2.

15. 16. Integrum versum sub — ecclesiae om. 1. 2.

25. revocare 1. 2.

Mad. *claustralem: ad hoc dicit arbitrium, quod nemo claustrum egrediatur sine licentia* Menck.
praepositi vel prioris ad cavendam infamiam. Si quis egrediatur, pro inobediente iudi-
cator. Clausuris et proprietatibus careant. Ianua claustrum cum ianua scholarum fir-
miter claudatur de nocte; clavis etiam mittatur priori. Actum in monte sereno anno
 136 *dominicae incarnationis MCCXX. VII. Kal. Maii.* Hunc finem habuit contentio occa-
 sione Tiderici excitata. Sereni montis ecclesiam decem mensibus inquietavit. Ex hoc
 quidem arbitrium ad reformandum in melius eiusdem ecclesiae statum sufficiens fuit,
 efficiens vero prorsus ad aliud non invenitur, nisi ut eis, pro quibus factum est, salutis 263
 ex eo periculum procuretur, quod tamen de eius observatione non provenire certum est.

Ecclesia maior Halverstadensis consecratur sequenti die assumptionis dei genetricis a Friderico Halverstadensi, Sifrido Hildenesheimensi, Conrado Mindensi, Havelbergensi et Christiano Pruciae episcopis, anno, postquam a duce Heinrico exusta est, XLI. Caput sancti Mauritii ab Alberto archiepiscopo ablatum est Magdeburc. Castrum Tuch ab eodem archiepiscopo contra Tidericum marchionem aedificatum est. Fridericus rex ab Honorio papa III. in imperatorem consecratur Romae die beatae Caeciliae cum summa pace. Tidericus Misnensis et orientalis marchio, filius Ottonis, filii Conradi marchionis senioris, obiit XIII. Kal. Martii sepultusque est in Cella iuxta patrem suum. Albertus archiepiscopus, rogatus a Tiderico praeposito, in quatuor temporibus quadragesimae primitus in ecclesia sereni montis clericorum ordines celebravit.

Anno MCCXXI. Poppo Hallensis ecclesiae praepositus a praelatis capituli Goslariensis in patrem electus Tidericum sereni montis praepositum excommunicavit pro huius modi causa. Tidericus marchio orientalis, filius Conradi marchionis senioris, hortatu Ekkehardi praepositi sereni montis ad servitium patrum iam dicti capituli in die exaltationis sanctae crucis reditus duorum talentorum dedit in villa Storcviz sub hac forma, ut per manus praepositi sereni montis, qui pro tempore fuisset, idem

6. *quae ante sereni addunt* 1. 2. — 9. *procreetur* 1. 2.

11. *autem* interponunt ante *maior* 1. 2. — 14. *e Magdeburg pro est Magd.* 1. 2.

15. Tuch est Taucha oppidulum „prope Lipzick ad unum parvum milliare“. Annal. Vet. Cell. p. 403.

17. *in die* 1. 2.

19. *in cella* 1. 2. Veram esse illam emendationem demonstrant Annal. Vet. Cell. p. 404. Contrarius est error p. 54, 18.

23. *electis* 1. 2.

Menck. reditus eis annis singulis ministraretur; et si celebrationem illius capituli quocumque modo deleri contingeret, ecclesia sereni montis ipsa bona libere possideret: et hoc factum privilegio confirmavit. Praeter haec autem quidam fidelium pro bonae voluntatis arbitrio tantum de rebus suis ad idem opus annis singulis, quamdiu vixerunt, dare consueverant, ut summa quinque marcarum colligeretur, de quibus eis, qui ad capitulum die praedicta convenissent, praepositus serviebat. Annis vero pluribus evolutis et eisdem datoribus mortuis soli marchionis reditus remanserunt, de quibus cum Tidericus praepositus aliquot annis iuxta priorum suorum consuetudinem servire negligeret propter honorem illorum, ut ipse asserebat, a bellantibus devastationem, praelati illi coram patre capituli praeposito Hallensi de eo saepius conquesti sunt, iniuriam tamen ei in parte aliqua irrogantes, quoniam ab eo supra duo talenta etiam hoc, quod ab aliis fidelibus addi consueverat quodque eis defunctis dari cessaverat, exigebant. Poppo vero praepositus, cum eum priori anno ab officio suspendisset, quod tamen numquam ei sicut oportuit significavit, sequenti anno ad conquerentium instantiam hoc adiecto, quod biennio a capitulo se subtraxisset, excommunicationis contra eum sententiam promulgavit, cuius rei potestatem eum habere praelati illi asserebant ex quibusdam verbis, quae in privilegio Eugenii papae, quod de confirmatione capituli Goslariensis dedit, continentur, haec probantes. Quae ita se habent: *Fratres quoque, qui de nostris claustris assumpti in aliis ecclesiis sunt constituti praepositi aut in posterum stantur, si forte in se ipsis aut in religione sive in ordine canonico deliquerint aut circa suos subditos negligentes extiterint, licitum sit praepositis huius conventus eos pro excessibus suis corrigendis monere, et si post eorum monitionem reprehensibilia sua mutare nullatenus voluerint, severius corripere.* Hoc quod hic dicitur severius corripere illi ita interpretati sunt, id est *excommunicare*. Quae interpretatio etiamsi vera esset, tamen ex diligenti loci illius consideratione longe ad aliud cognoscitur pertinere. Diebus dehinc effluentibus cum praepositus Hallensis denuntiationem differret, quidam de fratribus sereni montis familiaritatem eius habentes de compositione inter ipsum et

1. *idem*, *redditus* cod. et edd. 1. 2.

5. *consueverunt* 1. 2.

8. *aliquod* cod.

10. *de eo* om. 1. 2.

11. *in* om. 1. 2.

20. *se* om. 1. 2.

Mad. Tidericum praepositum, non iussi quidem, tractare coeperunt. Ad quod eis ille con-
 sentiens ad serenum montem venit illisque mediantibus negotium tractare coepit. Ti-
 dericus praepositus de consilio fratrum suorum compositionem libenter se admittere
 respondit, si tamen ille et voce et scripto fateretur suam, quam contra ipsum tulisset,
 sententiam nullam esse nec aliquid firmitatis habere potuisse. Praepositus vero Hallen-
 sis, qui hoc modo componere volebat, ut ille absolutionem ab eo petens acciperet, a
 se istud exigere audiens, graviter accepit nec aliquatenus in hoc se assensurum respon-
 dit et Tiderico praeposito ad sedem apostolicam appellante, eum excommunicatum
 fratribus denunciavit. Verum Ekkehardus Mersenburgensis episcopus, comperto quod
 acciderat, utrumque ad se vocavit et verbo illo, cuius occasione Poppo praepositus
 excommunicandi auctoritatem sibi arrogabat, cum viris litteratis diligenter discusso,
 ostendit eum inanem sententiam protulisse et ad hoc perduxit negotium, ut praepositus
 Hallensis et pater patrum capituli Goslariensis et viva voce et litteris fateretur; sic-
 que eos ad priorem concordiam revocavit. Porro forma litterarum talis est: *Poppo
 dei gratia Novi Operis in Halle praepositus et pater patrum capituli Goslariensis
 omnibus praesentem paginam inspecturis gratiam in praesenti et gloriam in futuro.
 Noverint universi, quod nos sententiam excommunicationis, quam de consilio capituli
 Goslariensis in venerabilem fratrem nostrum Tidericum praepositum montis sereni
 pertulimus, nulla praecedenti absolutione, in praesentia domini Ekkehardi Mersen-
 burgensis episcopi dicimus non tenere; et ad maiorem rei certitudinem hanc nostram
 paginam sigillo domini episcopi petimus insigniri.*

Heinricus de Vrïdeberge, Halverstadensis ecclesiae canonicus, clericatu re-
 iecto miles factus, castrum quoddam in confinio civitatis Quidelingenburgensis aedifi-
 care coepit, quod Heinricus comes de Reginstein obsedit et cepit et XXIV ho-
 mines in eo deprehensos decollavit. Damiata civitas a paganis recuperatur. Bresnicz
 castrum aedificatur. Fridericus comes de Brene, filius Friderici, filii Conradi 265
 mar-

1. ille eis 1. 2.

4. et ante voce om. 1. 2.

11. excusso 1. 2. — 12. produxit 1. 2.

19. Melius est protulimus.

23. Quidelingeburg 1. 2.

25. Bresuiz 1. 2. Cfr. p. 144, 8. Mad.

Menck. marchionis senioris, in partibus transmarinis infirmatus ad vitam templariorum se trans- Mad.
tulit defunctusque est die beati Galli in civitate, quae teutonice Akris dicitur. Reli-
quit autem duos filios Ottonem et Tidericum et duas filias. Wernherus, pri-
mus praepositus de Lipzke, obiit XVI. Kal. Martii: cui successit Willehelmus, qui
a capitulo sereni montis in numerum fratrum susceptus est.

Anno MCCXXII. Poppo Novi Operis et Otto sancti Mauritii Hallenses prae-
positi XVII. Kal. Iunii a sereno monte Pruziam profecti sunt. Henricus praepositus
de Goslaria, cognomine Minnekke, a Conrado Hildenesheimensi episcopo de haeresi
Manichaeorum convictus, depositus et in custodia diutina detentus est. De inundatione
aquarum ex pluvia in villa Isleve et in vicinis villis ducenti et quinquaginta et amplius
homines perierunt II. Kal. Augusti et aedificia plurima eversa sunt. Gozwinus Misnen-
sis sanctae Afrae praepositus obiit: cui successit Albertus sereni montis canonicus.
Civitas Misna incendio deleta est in vigilia sancti Bartholomaei. Oratorium sanctae
Mariae Magdalenae in aquilonari parte maioris ecclesiae sereni montis ab Ekkeharde
Mersenburgensi episcopo die beati Galli dedicatum est. Colloquium inter Honorium
papam et Fridericum imperatorem in epiphania domini in Verone indictum est, ad
quod multi de universis provinciis tam ecclesiastici quam seculares viri, inter quos
etiam Tidericus sereni montis et Willehelmus Cillenensis praepositi, XIV. Kal. 140
Novembris profecti sunt. Sed cum colloquium in aliud tempus dilatum fuisset, Tide-
ricus praepositus Romam processit commissionesque plures de ecclesiae suae negotiis
impetravit. Quoddam etiam suis viribus maius tentare ausus est, videlicet ut ei pon-
tificialibus uti papa permetteret, quod nulla ratione potuit obtinere, licet magnis peti-
tionem muneribus praevenisset. Obtinuit autem indulgentiam XX. dierum omnibus
ad dedicationem ecclesiae suae, quae est ad vincula sancti Petri, advenientibus; prae-
terea potestatem excommunicandi omnes, qui ecclesiae suae violenti existerent. Sed
hanc litteram per Henricum de Reekin sereni montis canonicum, quem praepositus
expulerat, contigit impediri. Is enim praepositum proficiscentem insecutus, sed aegri-
tudine in via detentus, cum iam praepositus redire disponderet, Romam venit et per

2. Cod. akirs, cui recentior manus akris adscripsit. Est Accon s. Ptolemais.

6. Hallensis 1. 2.

7. in Pruciam 1. 2.

19. delatum 1. 2.

Mad. quendam papae camerarium, ut ad respondendum sibi detineretur, obtinuit. Praepositus Menck. vero intelligens, quia, si litem cum eo ingressus fuisset, usque ad finem negotii remanendum sibi esset, insuper expensis carens, quippe qui in praedictis negotiis promovendis profusus exstiterat (XC. enim marcas tunc dicitur expendisse), praeterea conscientia stimulante iudicium reformidans, cum ea, quae Henricus ei obiicere parabat, non ignoraret, per magistrum Iacobum poenitentiarium, cuius sibi favorem non paucis marcis redemerat, cum etiam infirmari videretur, ut a camerario praedicto abeundi licentiam acciperet impetravit, constituto tamen pro se procuratore Iohanne quodam episcopi Herbipolensis clerico. Eo tempore papa usque ad desperationem infirmabatur, ita ut a multis etiam mortuus diceretur, nec facilis ad eum cuiquam erat accessus, quae res maxime praeposito recedendi copiam procuravit. Henricus enim de verbo apostolici eum detinere satagens, in praesentiam ipsius venire non potuit, 266
 141 licet tres marcas pro uno introitu cubiculariis obtulisset. Tanta autem ad recedendum praeposito fuit festinatio, ut litteras praedictas, scilicet de indulgentia et potestate excommunicandi, quae ea die ad audientiam deferendae erant, non exspectaret, sed nocte discedens cuidam magistro Luthero, Nuenburgensis ecclesiae canonico, relinqueret promovendas. Quas cum Henricus in audientia recitari audiret, litteram quidem indulgentiae modis omnibus amplexus transire permisit, excommunicationis autem litterae, quae in eius iudicium impetrata videbatur, contradixit. Tenor enim eius talis erat, quod papa inter cetera affirmabat ex insinuatione praepositi se didicisse, quod quidam praelati terrae suae excommunicatos ipsius manu tenerent in ipsius praeiudicium et gravamen, contra quos praeposito potestas ferendae sententiae conferebatur. Qui articulus Henrico suspectus erat propter patrum ipsius Sifridum abbatem Pigaviensem, qui eum expulsum collegerat. Et hoc modo littera illa suspensa et sequenti die a magistro contradictarum scissa est. Praepositus vero paucis post festum purificationis diebus domum reversus est, absolute profectionis suae in Pruziam sub testimonio

2. *quod pro quia* scribendum est. Hoc enim ubi ipsa verba oratione recta proferuntur locum habet.
 3. *expensis* om. 1. 2.
 6. Cod. hoc loco et p. 131, 1. *penitentionarium* praebet, cuius formae exempla nescio.
 7. *a* abest a cod.
 10. *facilis eum cuiquam erat acc.* cod., *facile* 1. 2.
 17. *recitare* 1. 2.
 19. *praeiudicium* 1. 2. — *eius* om. 1. 2. — 25. *cissa* cod.

Menck. litterarum poenitentiarum impetrata, quia ad subsidium terrae illius cruce signatus erat. Modus autem absolutiois erat, ut tres marcas annis singulis terrae illi solveret, donec XX. marcarum numerus expleretur.

Terrae motus magnus per omnes transalpinas provincias usque Romam, praeterea Venetiis et in pluribus aliis maritimis civitatibus factus est, qui die media natalis domini incipiens usque in octavam eius deduravit, de quo multorum aedificiorum ruinas et hominum oppressiones contigit provenire. Sanguis etiam cum pluvia postmodum descendere visus est.

Anno MCCXXIII. Henricus de Reekin, sereni montis canonicus, de consensu procuratoris praepositi causae suae iudicibus impetratis, ad pascha rediit de partibus transalpinis cum mandato summi pontificis, cuius contentia talis erat: *Ho-* 142
norius episcopus servus servorum dei dilectis filiis sanctae Mariae Magdalenae et de gratia dei dioecesis Magdeburgensis praepositis et magistro Alberto canonico Misnensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum olim tam ex litteris venerabilis
 267 *fratris nostri Magdeburgensis archiepiscopi apostolicae sedis legati, quam ex conquestione dilecti filii Henrici canonici montis sereni Magdeburgensis dioecesis felicitis recordationis Innocentii praedecessoris nostri papae fuisset apostolatu reseratum, quod Tidericus ecclesiae ipsius praepositus eundem Henricum pro eo, quod ipsius praedecessoris nostri et dicti legati detulerat litteras, ab eadem ecclesia turpiter expulisset, faciens quosdam laicos et clericos ad hoc specialiter evocatos in eundem manus iniicere violentas et quosdam de fratribus suis, qui eius noluerunt tyrannidi consentire, punire graviter praesumpsisset, ac insuper cum complicibus suis post excommunicationem a praefato legato pro ipso in eosdem prolata divina non fuisset veritas officia celebrare: quodque, postquam a iam dicto legato fuit iuxta formam ecclesiae absolutus, memoratum canonicum ad suam ecclesiam revocare nullatenus voluisset, licet hoc ipsi ab eodem iniunctum fuisset sub debito praestiti iuramenti: praefatus praedecessor noster dilectis filiis praeposito sancti Nicolai A. cellario et H. canonicis Magdeburgensibus suis dedit litteras in mandatis, ut, si ita esset, iam dictum praepositum, ut canonicum*

6. duravit 1. 2.

17. Cfr. Innocentii bulla supra p. 103. inserta.

18. ipsius ecclesiae 1. 2.

27. cellario 1. 2.

Mad. memoratum benigne reciperet et tractaret, monitione praemissa per censuram ecclesia- Menck.
 sticam remota appellatione compellere procurarent, ipsi et complicibus eius pro prae-
 fatis excessibus poenam canonicam inflicturn, ut ea docente cognoscerent, quam teme-
 rarium esset contra stimulum calcitrare. Cum autem, sicut idem praedecessor noster
 ex ipsorum intellexit continentia litterarum, eidem iudices praepositum ipsum auctoritate
 mandati apostolici peremptorie citassent, ut eorum se conspectui praesentaret iam dicto
 canonico super his, quae praemisimus, responsurus, ipse nec venit nec misit pro se
 143 idoneum responsalem. Verumtamen quidam clericus, nullis tamen exhibitis litteris,
 comparuit coram eis, qui pro eo ab ipsis in nullo gravato sedem apostolicam appellavit.
 Licet autem appellationem eius reputassent frivolum et inanem, quia tamen intellexerunt
 eundem praepositum ad sedem apostolicam accessisse, ut in praesentia partium melius
 vel plenius veritas appareret, iam dictum canonicum cum suis litteris processum eorum
 continentibus ad nominati praedecessoris nostri praesentiam transmiserunt. Saepe fatus
 praedecessor noster eiusdem compatiens laboribus et expensis ipsum duxit ad eosdem
 iudices remittendum, dando eis per suas litteras in praecipitis, ut, si res taliter se ha-
 beret, ad locum et beneficium suum canonicum restituentes, eundem non permitterent
 ipsum super his a quoquam indebite molestari, nihilominus a dictis praeposito et suis com-
 plicibus de illatis iniuriis sibi competenter satisfieri, facientes contradictiones per cen-
 suram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Ceterum quoniam prae-
 positus memoratus de simonia, dilapidatione, periurio ac aliis multis dicebatur crimi-
 nibus infamatus et quod etiam excommunicatus praesumpsisset celebrare divina, ac in-
 super ante confirmationem obtentam in administratione ecclesiae montis sereni tam in
 spiritualibus quam in temporalibus se impudenter ingesserat, a quibusdam de fratribus 268
 eiusdem ecclesiae coram seculari iudice obedientiam exigens et extorquens, eisdem de-
 derat in mandatis, ut inquisita super his diligentius veritate quod canonicum esset ap-
 pellatione postposita statuerent per censuram ecclesiasticam firmiter observari, ita quod,
 si non omnes mandatis exsequendis possent apostolicis interesse, duo ipsorum ea nihilo-

2. procuraret 1. 2.

9. Ex his verbis colligitur in Innocentii epistola p. 103. l. 25. scribendum esse coram vobis pro nobis.

14. ante eiusdem add. ut 1. 2.

18. facientes om. 1. 2.

Menck. minus exsequi procurarent. Dicti vero iudices licet in praefato negotio usque ad citatio- Mad.
nem partium processissent, per eos tamen negotium ipsum terminari non potuit propter
ipsius obitum mandatoris. Quare praefatus canonicus fatigatus diutius laboribus et ex-
pensis a nobis humiliter postulabat, ut super his providere sibi paterna sollicitudine di-
gnaremur. Ne igitur occasione huius modi iustitiae derogetur, discretioni vestrae per
apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus in eodem negotio iuxta iam dicti
praedecessoris nostri mandatum sublato appellationis obstaculo ratione praevia proce- 144
datis. Quod si non omnes his exsequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilo-
minus exsequantur. Datum Ferentiae XIII. Kal. Martii, pontificatus nostri anno VII.
Harum auctoritate litterarum priori die ante octavam apostolorum praepositus a prae-
scriptis iudicibus peremptorie citatus est, terminum habens octavam beati Laurentii et
locum monasterium Nienburch prope Salam.

Castrum Bresnicz a Ludewico Lantgravio destruitur. Waldemarum rex
Daciae a comite Heinrico de Zwerin cum uno filiorum suorum captus et pri-
mo in castro Lenszin, postea Dannenberge detentus est. Sifridus Pigaviensis
abbas obiit, vir strenuus et qui in multis ecclesiae suae cognoscitur profuisse, ma-
xime in conservanda eius libertate tam in spirituali iure quam in seculari, pro qua
re multis desudans laboribus etiam vitae suae periculum nonnumquam expertus est,
quorum omnium principium a falsis eius constat fratribus pullulasse. Denique cum
factus abbas eos ad regularis observantiam disciplinae coartaret, cogitans deo se
pro eis redditurum esse rationem, illi in eius odium excitati eum apud Ever-
hardum Mersenburgensem episcopum de mala administratione frequentius accusave-
runt, ita ut pro eorum instantia, licet ei semper obsequiosus exstiterit, ad suam
eum praesentiam venire praeciperet, administrationis suae rationem redditurum, mona-
chis nonnullis pariter evocatis. Ecclesia enim Pigaviensis quamvis a prima sua funda-

3. Scribendum est *diutinis*.

7. *praecedatis* cod.

9. Datum III. Kal. 1. 2.

13. *Bresuiz* 1. 2. Cf. p. 128, 25. — 14. Scrib. *Daniae*.

16. *obiit* om. 1. 2.

18. *est* addidi ex libello de abbatibus mon. Pegav. p. 105. Mencken. — 19. *pullulasse* 2.

21. *esse* om. 1. 2.

24. *reddit. rationem* 1. 2.

Mad. tione exempta fuisset et libera, praelatis tamen eius iure suo uti dissimulantibus vel Menck.
 non audentibus vel etiam, quod salva eorum reverentia dictum sit, nescientibus sine
 obstaculo ab episcopis Mersenburgensibus ancillabatur, donec veniret, cui repositum
 erat opus istud, homo natus ad laborem Sifridus abbas, ut quamvis per multos
 labores eius industria in libertatem propriam respiraret. Monachis itaque querimonias
 145 suas contra eum exaggerantibus, intelligens ab episcopo se gravandum, priusquam fe-
 riretur, praetense clipeo se muniens ad sedem apostolicam appellavit seque et eccle- 269
 siam suam tuitioni committens summi pontificis soluto colloquio discessit. Porro episco-
 pus super novo eius ausu in admirationem ductus unum de monachis, quem familiariter
 diligebat, quo etiam abbas pro capellano utebatur, qui abbate discedente apud epi-
 scopum remanserat, cui erat nomen Thiemo de Colditz, secreta et cum instantia
 rogabat, ut sibi proderet, si sciret, qua fiducia nisus abbas appellare praesumpsisset.
 Illo respondente quod fiducia exemptionis hoc fecisset, cuius videlicet privilegium ha-
 beret, episcopus maiori rogabat instantia, ut de hoc eum certificaret, ipsum ei si pos-
 set privilegium exhibendo. Quod cum ille clavem cistae, in qua continebatur privile-
 gium, habens promississet et promissum persolvisset, episcopus lectum privilegium, ut
 dicitur, in ignem proiecit: de cuius exustione non parvum sibi contentionis incendium
 suscitavit. Praefatus autem Thiemo cum custodis fungeretur officio et alii quidam
 monachi officiales ecclesiae Pigaviensis, consilio cum episcopo inito, duos currus ab
 episcopo missos ornamentis onerantes ecclesiae, omnia Merseburg transtulerunt et abbas
 monachos quidem illius facti auctores, suis privatos administrationibus, de cetero con-
 tra se invalidos reddidit. Ipse vero Romam profectus cum episcopi nuntiis contra se
 missis, qui eum contra ius a subiectione Mersenburgensis ecclesiae resilluisse quere-
 bantur, longo tempore coram summo pontifice contendit tandemque de eorum consensu
 iudicibus impetratis reversus est. Episcopus vero iudicum sententia, ut omnia, quae
 de ecclesia Pigaviensi ablata erant, ad locum ipsum reduceret cogebatur, postmo-
 dum cum abbate de iure suo litem habiturus, quod ille usquequaque perficere iniu-
 146 riosum reputans, sed tamen contra stimulum calcitrare non valens ea ad Portensem

3. *ab om.* 1. 2.

12. *rogavit* 1. 2.

26. Scripsi *reduceret* contra cod. testimonium, in quo *reducere* exstat.

27. *perficere* om. 1. 2.

Menck. ecclesiam deduci fecit, iudicibusque amplius eum cogere dissimulantibus, a loco illo ab Mad. abbate sublata Pigaviam reducta sunt. Verum quia privilegio non restituto ecclesia Pigaviensis adhuc exspoliata ostendebatur, episcopi contra abbatem conatus supervacuuus videbatur. Contentione autem inter eos per annos plurimos perdurante, abbati magnum robur accessit divinitus procuratum. Contigit enim translationem fieri corporis sancti Ottonis Bavenbergensis episcopi, cuius reliquias cum abbas impetrasset et ecclesiam ex lignis in eius honorem iuxta civitatem Pigaviensem construxisset, tantus illuc fidelium concursus factus est, ut DCCC. marcae de sacrificio primi anni computarentur. Durat autem usque hodie concursus idem, etsi offerentium videatur numerus decrevisse. Non autem abbas circa tanti boni patronum negligens erat, sed primo
 270 ipsum oratorium ligneum a duobus cardinalibus, qui tunc apostolicae sedis legatione in Teutonia fungebantur, dedicari fecit: deinde paludem, in qua constructum erat, sumptibus magnis desiccans, circa ipsam ecclesiam decentem ex coctis lateribus aedificavit, reditusque quantos poterat tempore opportuno loco ipsi acquirens, regulares in eo canonicos instituere intendebat, habens de hoc ex promissione summi pontificis potestatem. Fiducialiter itaque eo contra episcopum agente ille tantum expensarum pondere lassatus est, ut ad Heinricum imperatorem confugeret et pedibus eius prostratus adiuvari se contra abbatem postularet, de multis eum accusans et etiam contra imperatorem eum agere affirmans, tantumque eius animum concitavit, ut latinis verbis *mortis eum esse filium* proclamaret, praecipiens quibusdam suis fidelibus, quorum unus Cuono de Minceberch dicebatur, vir crudelitate famosus, ut, ubicumque inventus fuisset, eum perimere procurarent. Postmodum tamen consilio et auxilio Tiderici de Mulehusen camerarii imperatoris gratiam eius recuperavit, qui abbati consanguinitate proxima iungebatur. Perpendens vero iudices suos personae episcopi contra iustitiam reverentiam habere, ab eis appellans alios de latere papae iudices postulavit, missique sunt ei decanus de Tridento et magister Praenestinus, quibus negotio diligentiam adhibentibus ad hoc perductum est, ut ab utraque parte testes producerentur. Quibus auditis et attestationibus scriptis et utrique parti assignatis, priusquam in praesentia summi pontificis publicarentur, Everhardus episcopus et vivendi et litigandi

1. *eum amplius* 1. 2.

5. *rebus* pro *robur* 1. 2.

25. *ab eis et alios* om. 1. 2. — 26. *praepositinus* cod.

Mad. finem fecit. Et sciendum abbatem inter ista nequaquam malis domesticis caruisse. Nam Menck. Thiemo de Colditz monachus saepe dictus custodia se privatum dolens Heinrico fratri suo secreto persuasit, ut missis armatis abbatem captivaret, scilicet ut eum officio suo restitueret compellendum. Quod illi perficientes et in vicino nemore seminudum et incibatum per triduum eum detinentibus, ut monachum restitueret, compellebant. Sed cum nec verbis minacibus nec gladiis evaginati promissionem saltem ab eo extorquere valuissent, quarto die peditem eum redire Pigaviam permiserunt, confessi postmodum factum illud Thiemonis consilio consummatum: propter quod a fratrum expulsus consortio dignam sui facti mercedem consecutus est. Alio dehinc tempore quidam monachorum conspirati domum quandam firmam in confinio claustrum fratrum usibus aedificatam occupaverunt, communemque cellarium exspoliantes omnia ad victum pertinentia in eam contulerunt, militesque et servos armatos, quos conduxerant, in ea locantes abbatem expellere nitebantur. Advocatia ecclesiae Pigaviensis immediate ad imperatorem pertinet nec iure feodi cuiquam conferri potest, sed habet potestatem abbas eligendi advocatum, ad quantum temporis spatium voluerit, quemcumque sibi vi-

148 derit expedire. Quam libertatem Sifridus abbas ecclesiae suae multis laboribus et expensis primo a Friderico, postmodum a filio ipsius Heinrico et nostris temporibus a Friderico Heinrici filio imperatoribus datis sibi privilegiis acquisivit. Tempore igitur, quo haec gerebantur, Fridericum quendam de Groiz ex imperatoris fidelibus advocatum habens, eius auxilium contra monachos invocavit. Qui collectis auxiliatoribus ad dictum accessit abbatem, sed priusquam aggressionem faceret, armatis qui intus erant collocutus persuasit, ut ablatis rebus suis abscederent, quorum plerique ei hominio tenebantur. Monachi eorum praesidio nudati in nullo segniorum apparebant, sed per fenestras domus pugnaciter adstantes, eos qui voluissent accedere lapidibus proturbabant. Fridericus vero cuppam altero eius fundo excusso super currum stabilitam lignis siccis repleti fecit pice et resina et lardo pariter intro-

271
iectis

8. *istud* 1. 2.

10. *conspicati* 1. 2. Verum vidit Menckenius.

14. *foedi* 1. 2.

15. *eligendi Abbas* 1. 2. — *advocatum* om. 1. 2.

18. *imperatoribus* e cod. addidi.

24. *pugnanter* 1. 2. Codicis scripturam probavit Mencken.

25. *excussam* cod.

Menck. iectis. Quibus succensis praecepit suis, ut currum ante se impellentes domui applica- Mad.
rent. Pugnatores vero illi incendio territi et fumo vexati a parte altera, ubi domus
aggerem habebat, terrae mollitiis desilientes, fuga elapsi sunt et hoc fine destructa
domo tumultus ille clausus est. Verum monachi cum universaliter abbatis odio teneren-
tur et viderent, quod manifestis conatibus iugum eius a cervicibus suis non possent
excutere, de morte ipsius negotiari coeperunt. Nam die quadam abbate cum suis ad
prandium consedente unus ipsorum Tobias nomine cibum aliquem delicate praepa-
ratum ei attulit, sed cum aliquantum a conspectu eius recessisset, repente in gemitum
cum fletu erupit. Quem cum abbas revocari praecipiens cur fletet interrogasset, re-
spondit ideo se flere, quia ministerio cibi illius venenati mortem ei certissimam pro-
curasset. Abbas vero cibo ipso, de quo nondum gustaverat et omnibus, quae in
mensa erant, proiectis territus surrexit, monachum vero consolatus est dicens se ei
poenitenti hanc culpam remittere, quia ille non se facti illius auctorem, sed aliorum 149
fuisse nuntium fatebatur: de quibus tamen abbas inquisitionem facere non curavit.
Praepositura est ecclesiae Pigaviensis in loco qui Zcholene dicitur, cui abbas mona-
chum praefecit, ad quem cum aliquando venisset, ille gratanter, ut videbatur, eum
suscipiens et diligenter procurans, inter cetera cibum delicate ipsi dumtaxat soli praepa-
ratum ei apposuit, de quo abbas modicum gustans, eum fratri suo Heinrico de
Rekkin, qui pater fuit Heinrici de Rekkin sereni montis canonici et ibi aderat,
misit, et ab illo ad alios pervenit: cuius effectum breviter omnes qui inde gustave-
rant experti sunt. Et abbas quidem usque ad desperationem infirmatus dei adiutorio
272 evasit, frater vero eius et duo caementarii et quattuor pueri exinde mortui sunt. Mo-
nachum vero tanti, ut putatur, mali auctorem non solum ab illa administratione, sed
etiam ab ecclesia Pigaviensi abbas removit, ipse vero in cibis sumendis postmodum
cautior fuit. Numerati sunt autem ultra XXVI., quos pro huius modi causis diversis
fertur temporibus expulisse, quorum paucissimi ante vitae eius terminum recipi potue-
runt. Odii vero, quo erga ipsum tam pertinaciter movebantur, duplex fuit causa:
una quidem, quia illicitorum nulla eis sub ipso erat licentia, altera, quia officia eccle-

7. paratum 1. 2., sed cfr. lin. 17.

11. ipso cibo 1. 2. — 21. ad desperationem usque 1. 2.

22. exinde pueri 1. 2.

28. sub illo 1. 2.

Mad. siae eos administrare nullo modo permittebat, quia, cum olim ea administrassent, de Menck. his contra eum armati multorum malorum causas et principia inventi sunt procurasse. Sed nec ex Everhardi episcopi morte nec impugnantium se monachorum expulsionem malorum terminum ei habere concessum est. Denique post mortem Heinrici imperatoris Philippus rex advocatiam Pigaviensem Tiderico comiti de Summerschenburch, qui etiam de Groiz dictus est, contra privilegia ipsius ecclesiae concessit, qui eam procaciter usurpans et cives Pigavienses sibi violenter servire compellens, nec
 150 ab ipsius abbatis iniuriis temperavit. Nam et ab hominibus ipsius aliquando captivatus est, et ab ipso ab ecclesia Pigaviensi expulsus, per annum integrum in castro Wirbene a Bernhardo duce Saxoniae receptus, cum suis commoratus est. Accidit autem, ut officiales comitis vinum de vinea abbatis, quae est in villa Hilpertz, auferrent Groiz ad castrum comitis deducendum. Quo comperto abbas eos, qui circa se erant, armatos misit, ut eos, si esset possibile, prohiberent. Habens vero dextrarium electum, qui etiam propter ipsum notissimus erat, unum servorum suorum, qui Bruno dicebatur, habitu suo hoc est cappa indutum, in eo misit praecipiens, ut ille signum ducens ceteros anteiret. Illis itaque cum vino iam in recedendo existentibus, viri abbatis eos cum festinatione insecuti sunt. Quorum unus post tergum respiciens et signiferum illum cappatum videns equumque agnoscens abbatem venire vociferatus est. Tantus autem repente metus custodes illos invasit, ut relictis curribus, priusquam in aliquo hostes experirentur, solum fugae praesidium quaerent, cum tamen eis, quos fugiebant, numero longe praestantiores fuissent. Isti vero curribus cum vino ablatis Wirbene reversi non sine iucunditate ab abbate suscepti sunt. Hoc ideo commemorare libuit, ut intelligatur nomen abbatis nonnihil ponderis habuisse, eumque etiam huius modi adiutoriis uti solitum fuisse, non tamen ad nocendum, sed ad nocentes cavendum et repellendum. Postmodum discordantibus inter se Tiderico Misnense marchione et Tiderico comite abbas favore marchionis animatus Pigaviam reversus est, 273

3. ne 1. 2.

8. Annal. Vet. Cell. p. 400.: *nec ab abbatis iniuriis personalibus se temperabat*. Cfr. p. 139, 4.

10. In Annal. Vet. Cell. l. 1. nominatur perperam Burghardus dux, et in eorum interpretatione theotisca est *eynn hab Jar*.

11. Erant in illa villa duae vineae, quas ex decuma parte vectigales onere liberaverat Everhardus episcopus Merseburgensis anno 1174. Privilegium, quod Lipsiae adversatur, edidit Curtius de Bose in Naumanni Catalogo librorum MSS. p. 231.

16. *recedentibus pro in reced. avs. 1. 2.* — 22. *haec pro hoc 1. 2.*

Menck. militibusque in civitate locatis violentiae comitis coepit resistere, donec pertinaciter re- Mad. luctando eum contra se redderet segniorem, quamvis eo vivente numquam quieta gavisus fuerit libertate. Mortuo comite Conradus marchio frater eius advocatiam Pigaviensem, quam cum ipso a rege Philippo sibi concessam receperat, invasit, sed tamen a personalibus abbatis iniuriis abstinuit, quia filium eius in baptismo susceperat; 151 quod ipsum tamen multis marcis, si esset possibile, se velle redimere adhuc vivente fratre dixisse fertur, omnibus hoc ita interpretantibus, quod, si talis eum non tenuisset occasio, a corporali eius laesione nullo modo temperasset. Movebatur enim pro fratre carnaliter, quia ille in obtinendo proposito abbate infirmior videbatur, maxime autem pro quodam verbo, quod abbas minus caute protulerat, comitem scilicet apostatam appellando. Idem namque comes ecclesiae Magdeburgensis canonicus existens etiam ad subdiaconatus gradum promotus erat. Accidit autem, cum in scholis esset Parisiis, ut contentione inter burgenses et clericos orta servientes ipsius ad auxilium clericorum ab eo missi homicidium committerent, pro qua re de sua promotione desperans clericatum dicitur reiecisse. Post mortem Conradi marchionis, qui triennio tantum fratri supervixit, Tidericus marchio Misnensis modis omnibus ambiebat, ut ipse ecclesiae Pigaviensis advocatus eligeretur, quod cum abbas sibi non convenire sciens facere negligeret, ille ex fautore et amico in hostem mutatus valde eum vexare coepit, multa ei damna et iniurias irrogando. Ad extremum vero ante castrum Groiz, quod ei hereditario iure obvenerat, villam muniens, forum instituit et telonium et monetam omnibusque provincialibus ab illa parte tam emere quam vendere volentibus ne Pigaviam pergerent interdixit. Abbas vero iudicibus contra eum a sede apostolica impetratis episcopo et decano et scholastico Herbipolensibus, omnem eius conatum evacuavit. Iudices enim testibus eius auditis sententiam pro ipso tulerunt eique

9. *inferior* pro *infirmior* 1. 2. Codicis scripturam confirmant Annales Vet.-Cellenses p. 401.

11. *namque* pro *denique* Mencken, ex Annal. Vet.-Cell. I. c. restituendum esse vidit. Criminationis enim causam sequentia demonstrant.

13. *hurienses* cod. — 18. *favore* cod.

19. *et damna* 1. 2. *ei* scribendum esse Mencken. non fugit. Assentiuntur Annal. Vet.-Cellenses.

20. In libello de fundatoribus eccl. Pegav. p. 105. narratur: *villam in Browisch muniens*, quae non minus corrupta sunt quam quod infra scriptum est *Provsch*. In ipso diplomate, quo arbitrium trium episcoporum continetur, *Grouitz* legitur et *Groiz*.

20. *et ante telon.* om. 1. 2. — 24. *pro ipso tulerunt sententiam* 1. 2.

Mad. Brandenburgensem episcopum exsecutorem dederunt. Qui Groiz adveniens, convocatis Menck-
 castrensibus et villanis, forum, telonium et monetam in loco illo haberi auctoritate apo-
 152 stolica interdixit omnesque, qui in ipsa villa ad ius forense residentiam facerent, ea-
 dem auctoritate excommunicationis vinculo innodavit. Verum cum adhuc abbas mar-
 chionem de damnis ab eo et ab his, quorum hereditatem perceperat, sibi illatis impe-
 teret, quae usque ad septem milia et quingentas marcas computaverat, et propter hoc
 tota terra marchioni subiecta interdicto ponenda esset, Albertus archiepiscopus partes 274
 suas interposuit et ut ipsius et Nuemburgensis et Mersenburgensis episcoporum, Eu-
 gelhardi scilicet et Ekkehardi, arbitrio negotium committeretur, a partibus im-
 petravit. Ipsique partibus convocatis arbitrium promulgantes, sententiam de foro Groiz
 prolatam confirmaverunt et marchioni, ut abbati pro damnis illatis quingentas marcas
 daret, sub poena excommunicationis praeceperunt, statuentes insuper, ut, si ita ne-
 cesse esset, successores ipsorum ab heredibus marchionis sub eadem poena pecuniam
 ipsam repeterent abbatis successoribus persolvendam: sicque omnibus, qui aderant, gau-
 dentibus marchio et abbas se vicissim in pacis osculo receperunt. Et abbas quidem
 a multis laboribus, quibus pro ecclesia sua per XXX. et amplius annos decertave-
 rat, ab hoc tempore respiravit, magnum inter mala omnia solatium favorem sedis apo-
 stolicae semper habens. Nam et Coelestino primitus et post eum Innocentio ac
 demum Honorio summis pontificibus gratus admodum exstitit et acceptus, quorum pri-
 vilegiis ecclesiae suae libertatem ita munivit, ut omnibus eam expugnare volentibus

1. Libell. de fundat. eccl. Peg. p. 106. *Provsch pro Groiz.*

7. *terra marchionis om. subiecta 1. 2.*

7. Diploma anni 1218. hodie servatur in bibliotheca senatoria civitatis Lipsiensis num. IX. insignitum. Ediderunt illud de Ludewig Rell. MSS. T. II. p. 214. Schoettgen. vita Wiprechtii p. 31., Schultes Direct. diplom. T. II. p. 233., Curtius de Bose in Naumanni Catal. libr. MSS. in bibl. sen. Lips. p. 235. Inde cognoscitur non vera esse, quae de marchionis successoribus narrantur. „Insuper marchio dabit abbati quingentas marcas in usus ecclesiae convertendas et illas persolvat a pascha primo venturo ad unum annum. Si vero infra talem terminum persolvere neglexerit, cum ipse cursus temporis esse sibi debeat monitio, ipse praeter omnem excommunicabitur citationem“. Et in extremo diplomate: „Praeterea marchio et heredes ipsius et abbas sui successores nobis et nostris successoribus ad compositionis perseverantiam perpetualiter tenebuntur iudicio nobis de ipsis quantum ad compositionis observantiam omnimodis permanente“.

12. *ut om. 1. 2.*

17. *omnia mala 1. 2.*

Menck. redderet inaccessam. Denique Tidericus Mersenburgensis episcopus, qui Ever- Mad. hardo successit, hoc ita esse sciens, toto tempore episcopatus sui, quem ultra X. annos tenuit, induci non potuit, ut litem contra abbatem, quam antecessor suus pendentem reliquerat, suscitaret. Ekkehardus autem episcopus ei succedens cum esset iuvenis et iuris peritus, contemptibile nimis iudicans in toto negotium omittere virum experiri voluit, sed accepto magnanimitatis eius gustu cito a proposito resiliit. Tem- 153 pore namque, quo Gernodus Nienburgensis abbas caecatus est, Albertus archiepiscopus cum eodem Mersenburgensi et aliis suis suffraganeis episcopis in hoc convenit, ut propter casum memoratum in toto archiepiscopatu Magdeburgensi divinatorum celebratio omitteretur. Hac ratione praefatus episcopus abbati litteras destinavit, quarum principium tale fuit: *Ekkehardus dei gratia Mersenburgensis episcopus Sifrido abbati Pigaviensi salutem*, addito deinceps mandato, ut tam in monasterio quam in civitate celebrationem omitteret divinatorum. Abbas vero ei respondit in hunc modum et rescripsit: *Domino Ekkehardo Mersenburgensi episcopo Sifridus dei gratia Pigaviensis abbas salt pur salt et una avant*. (Sunt autem haec verba Gallica et sic sonant in Latino: *Salutem pro salute et una plus*.) Post salutationem vero adiecit: *Ex sicca et cruda salutatione vestra cognoscimus, quid de his, quae intrinsecus latent, perpendere debeamus. Sciatis autem non pro mandato vestro nos a divinatorum* 275 *celebratione cessaturos, cum ab omni episcopali iurisdictione simus exempti, sed magis pro reverentia et dilectione domini archiepiscopi, cui nos semper fideles exhibere volumus et devotos. Licet autem episcopus his litteris valde moveretur, tamen nec factum unquam publicavit nec tale aliquid deinceps attentavit. Abbas sane nulli voluptati seu levitati deditus erat, quippe quem nec istis vacare adversitatum et negotiorum stimuli permittebant. Nam rebus utilibus semper intentus, licet interdum ab actione quiescens, dum agenda studiose disponderet, etiam in otio negotio non carebat. Habitus ei tam in forma quam in genere cum subditis communis erat, qui in nullo ab exemplari veterum discrepabat, ut videlicet seculi conformitatem prorsus abhorrens et religionem exprimeret et necessitati corporis non deesset, ut nec tegumento quidem ca-*

10. quale pro quarum cod.

15. Scrib. salut pour salut et une avant, quae verba ironia non carere quivis perspexerit.

19. Episcopii iurisdictione 1. 2.

27. abhorreret 1. 2.

Mad. pitis umquam alterius modi quam ex ovium pellibus usus fuisse inveniatur. Audiant Menck.
 154 quaeso hoc exemplum nostri temporis praelati, qui tot novitatibus, ut eas et taediosum
 et ridiculosum sit enumerare, primi tamen habitus sui simplicitatem non solum ipsi cor-
 rumpere, sed etiam subditis similia permittere non verentur. Qui etsi pro dei timore
 id non agant, tamen ut saltem praelatorum ad subditos manifesta esset distantia, mi-
 ror cur eosdem subditos a talibus non comescant. Sed utinam nos solius habitus de-
 formatio accusaret. Decubuit autem abbas ultima sua aegritudine die beati Iacobi pa-
 troni sui mortuusque est IV. Non. Augusti, cum sedisset annis XXXIX.

Tidericus, sereni montis praepositus, ad dedicationem ecclesiae suae concur-
 rentibus XX. dierum indulgentia impetrata, hoc quaquaversum tam per se quam per
 alios studuit divulgare: in quo eius intentio, quam de eadem indulgentia obtinenda ha-
 buerat, considerare volentibus prodebat. Rebus namque, quarum administrationi erat
 praepositus, ad infirmum statum ex eius maxime negligentia deductis undecumque sibi
 providendum iudicans, etiam de opere pietatis quaestum facere aggressus est, ut vide-
 licet occasione praedicta crescente concurrentium multitudine etiam offerentium numerus
 augetur. Et in concurrentium quidem numerositate consilii sui effectum fraudatus non
 est: utrum autem et offerentium, ipse viderit. Constat enim CC et XL. talenta ce-
 rae hoc anno de consueto sacrificii pondere defuisse.

Post mortem Sifridi abbatis Pigaviensis Henricus de Reekin sereni mon-
 tis canonicus de consilio amicorum suorum, mediante Ekkehardo Mersenburgensi
 episcopo, causae suae, quam contra Tidericum praepositum habebat, post tres he-
 bdomadas et X. annos quam inchoata fuerat renuntiavit et praeposito reconciliatus est
 sub hac forma, ut ipse quidem ad ecclesiam suam rediens et in capitulo veniam pe-
 tens sine omni poena a praeposito reciperetur: praepositus vero se in eum iniuriose
 155 excommunicationis tulisse sententiam, sed quia praecessit appellatio ab ipso ad sedem 276

-
1. *unquam* om. 1. 2. — 2. *et* om. 1. 2.
 3. *sui* om. 1. 2.
 4. *similia* om. 1. 2.
 8. Inde ab anno 1185. — *annos* 1. 2. Ablativum commendat perpetua huius scriptoris consuetudo.
 24. Cod. et edd. corruptelam *se eum iniuriasse* emendavit Menckenius. Tota vero enuntiatio
 etiamnunc corrupta in hanc fere formam emendanda est: *praepositus vero — sententiam,*
sed quia praecessisset appellatio — interposita, sententiam nocituram (id enim
 in cod. compendio *nram* inesse suspicor) *nihil firmitatis diceret habuisse.*
 25. *ad sedem* om. 1. 2.

Menck. apostolicam legitime interposita, sententiam nostram nihil firmitatis dicimus habuisse. Mad. Hacc sequenti die assumptionis sanctae Mariae gesta sunt. Non parvum autem ex his erga subditos morum praepositi datur iudicium, quia videlicet utrum iuste an iniuste id ageret non curans cito in eos excommunicationis sententiam iaculabatur, tantum ut per hanc in causa qualibet eos sibi substerneret; unde eveniebat, ut sententia eius eadem facilitate contemneretur qua proferebatur.

Quidam praepositorum capituli Goslariensis supra reditus, qui in privilegio Tiderici marchionis expressi sunt ad servitium diei, in quo capitulum celebrabatur, videlicet exaltationis sanctae crucis, a Tiderico praeposito pecuniam exigebant. Contra quos ille iudicibus a sede apostolica impetratis eos citari fecit sibi super exactione indubitata responsuros. Poppo vero Hallensis ecclesiae praepositus ab eo petiit, ut usque ad diem capituli memorati a causae executione quiesceret, promittens se elaboraturum, ut negotium ibi sine amicabili clauderetur. Partibus itaque ad capitulum Goslariam convenientibus obtinuit, ut arbitrio se submitterent, electique sunt arbitri ex parte quidem praepositi Willelhelmus Cillenensis et Willelhelmus de Lipzke praepositi et Gerhardus sereni montis canonicus: ex parte vero altera Iohannes de Richinberge, Rudolfus sancti Iohannis Halverstadensis et de Brunestehusin praepositi, qui concordantes tale protulerunt arbitrium, ut praepositus, qui eo anno copiosum eis procuraverat servitium, sequenti quoque anno quasi pro poena defectus priorum annorum simile exhiberet, deinceps vero tam ipse quam successores eius duas tantum marcas ad capitulum venientibus praesentantes nullam supra hanc exactionem a quolibet paterentur. In eodem capitulo tunc statutum fuit, ut ieiunium sextae feriae nullius festi occasione solveretur, excepto festo natalis domini, si in ea feria eveniret. 156

Heinricus de Reekin sereni montis canonicus Romam profectus est pro huius modi causa. Sifridus abbas Pigaviensis patruus ipsius olim cum novellae sancti

1. Edd. *legatione pro legitime*, quod non solum codicis auctoritate, sed etiam Tiderici testimonio p. 157. ex. Mader, confirmatur.
2. *sanctae cod., beatae virginis* 1. 2.
8. *celebratum* 1. 2.
17. *Bruneshusin* 1. 2.
18. *protulerant* 1. 2.
19. *ei* 1. 2.
22. *statutum tunc* 1. 2.

Mad. Ottonis ecclesiae praepositum constituere volens, numquam eius consensum ad hoc Menck. potuit inclinare. Infirmate vero sua ultima detentus finem suum suspectum habere coepit, eum evocavit et quibusdam amicis suis praesentibus devotioni eius, qua ei semper studiose et nonnumquam periculose etiam collaborasset, gratias agens petebat, ut bono eam fine terminaret, quippe cum ipse eum relicturus in proximo videretur, nec petitionem eius ultimam pro causa praememorata duceret contemnendam, cum magno eum huius rei teneri desiderio certum haberet. Ille vero, quia amicorum morientium petitiones ad obtinendum efficaces solent exsistere, consensurum se promisit, tantum ne ei tristitiam generaret. Abbas deo gratias agens quod hoc obtinisset, statim eum ecclesiae sancti Ottonis praepositum instituit et in spiritualibus et in temporalibus, monacho cuidam Heinrico nomine, qui procurationem eiusdem ecclesiae dudum commissam habebat, praecipiens ut cum aliis, quos simul mittebat, eum in possessionem praepositurae suae duceret omnemque ecclesiae familiam ei utpote domino suo obaudire praeciperet, cunctis ei tam ecclesiae quam aliorum locorum clavibus assignatis. Haec tertio ante mortem abbatis die peracta sunt. Abbate vero mortuo praefatus Henricus monachus in abbatem electus est, vir priori quidem prorsus dissimilis, sed qui monachis absque iugo vivere volentibus idoneus videbatur: unde et in electione eius tanta festinatione usi sunt, ut, cum abbas tempore noctis obisset, ortum diei ad eligendum nullatenus exspectarent. Ipse quoque quasi vicissitudinem eis rependens, officia ecclesiae, ad quorum administrationem abbas eos non admiserat, statim eis distribuit, quod etiam adhuc vivente abbate dicitur promisisse. Is itaque cum eisdem suis electoribus consilio inito, ne factum abbatis de ecclesia sancti Ottonis durare permitterent, per quod tanta bona eorum usibus deperirent, praesertim cum ille hoc in aegritudine desperata et iam paene moriens ordinasset ideoque esset revocabile: quibusdam ipsorum destinatis, Henricum de ecclesia sancti Ottonis violenter eiecit, unum ex eis loci ipsius instituens provisorem. Ad hoc etiam misso nuntio Tidericum praepositum Pigaviam venire rogavit, ut Henricum excommunicationis subiacere sententiae, quam olim contra ipsum tulisse dicebatur, ex ipsius confessione cognoscens, institutionem

in

2. est post *detentus* in cod. additum.

4. etiam om. 1. 2. — *patebat* cod.

19. *respondens* 1. 2.

22. *inito* om. 1. 2.

Menck. in tali persona factam cassam esse facilius demonstraret. Praepositus venire non dif- Mad.
ferens eum se excommunicasse confessus est, et ille consequenter iuxta eius confes-
sionem excommunicatum publice denuntiabat. Sed illa festinatio praeposito confusionis
aliquid procuravit. Paucis enim evolutis diebus cum Heinrico reconciliaretur, eum
famae suae, quam per illam confessionem laeserat, restituere compulsus est, missis
eidem electo litteris, quarum forma talis est: *Reverendo et in Christo dilecto domino*
Heinrico electo et capitulo Pigaviensi Tidericus dei gratia praepositus montis
sereni cum devotis orationibus et obsequio sinceram in domino caritatem. Innotuit
nobis, quod cum apud vos essemus, occasionem sumentes ex verbis nostris, post dis-
cessum nostrum dominum Heinricum et confratrem nostrum et praepositum san-
cti Ottonis de excommunicatione graviter infamastis, cum tamen vobis eum non de-
nuntiaverimus excommunicatum, hoc tantum vobis suggerentes, quod aliquando sen-
278 *tentiam excommunicationis contra eum tulerimus. Sed quia constat appellationem*
praecessisse legitime ab eo interpositam, idcirco dicimus sententiam nostram nihil fir-
mitatis habere potuisse. Hinc est quod honestatem vestram modis quibus possumus
duximus exorandam, quatenus intuitu iuris et pro domini papae reverentia praefa-
tum dominum Heinricum benigne et fraterne tractantes, ipsum tamquam virum 158
honestum et catholicum habeatis, favendo ei, quod semper apud vos orationibus no-
stris et obsequio volumus promereri. Heinricus itaque super violentia sibi illata ad
praesentiam summi pontificis appellavit praeposito permittente et cooperante, nam qua-
tuor marcas ad supplementum expensarum ei dedit. Romam tendens sequenti die beati
Mauritii a sereno monte egressus est.

Rebus inter haec ecclesiae sereni montis diem in peius vergentibus Tidericus
praepositus de consilio familiarium suorum aliquos de fratribus locis aliis partiri dispo-
suit pro conservandis videlicet expensis, asserens etiam illorum transmissione idonee
se a colligendis hospitibus excusari: quo tamen facto et suae et subditorum suorum
famae non parvam maculam acquisivit. Negotio interim in eo pendente, ut de eorum,

1. Cod. et edd. *causam*, pro quo *cassam* substituere in promptu erat.

7. *dei gratia* om. 1. 2.

14. Haec verba declarant scriptorem supra p. 142, 25 seqq. oscitantem quasi et dormitantem
epistolae verba in suam narrationem transtulisse, quapropter ibi non tam librarii quam
ipsius historici errorem agnoverim.

16. *papae* cod., *Praepositi* 1. 2. Illud praetuli propter appellationem ad pontificem factam.

27. *pendente* cod. pro *procedente* edd.

Mad. qui transmittendi erant, mansionibus ordinaret, fama huius modi circumquaque cito pro-
 vincialibus cunctis innotuit, multis dolentibus eumque destructorem publice clamantibus
 eique maledicentibus pro eo, quod talem ecclesiam, quam priores ipsius in maxima ho-
 nestate et rerum copia gubernassent, ipse ad tantam deduxisset inopiam, ut ad dei
 servitium in ea congregati sustentationem de amplis eius redditibus non haberent. Quia
 vero feminas quoque conversas emigrare proposuerat, plerique haec audientium con-
 sucto laicis more loquentes dicebant moniales illas a monachis stupratas esse; quibus
 iam pariendi tempus instaret, eas pro crimine occultando occasione penuriae ad loca
 alia destinari. Ottonis autem comitis de Brene, qui tunc advocatus loci erat,
 ministerialium quidam cum ipso comite adhuc puero ad locum accedentes, fratri-
 bus convocatis praeposito tunc absente, propositum eius valde esse reprehensibile
 demonstrabant ipsosque rogabant et hortabantur, ne ei ad recedendum aliquate-
 nus consentirent, quibusdam ipsorum, qui in congregatione feminarum consangui-
 neas habebant, dicentibus, se nullo modo ut ad se pertinentes quoquam transmitteret
 permissuros, quin potius se eas in sua recepturos eisque necessaria de rebus ecclesiae
 provisuros. Praepositus dehinc rediens fratresque ad consilium illorum inclinatos et,
 quae ab illis dicta fuissent, intelligens, latenter quidem pavidus, sed audaciam verbis
 praetendens dicebat numquam se illorum timore a proposito recessurum: nec tamen
 diu simulatae inhaerens constantiae, sed statim sermone in aliud converso illos quo-
 que sibi consuluisse asserebat, ut expensas minus sumptuosas tam in cibo quam potu
 habere assuesceret, quod etiam se facturum pollicitus in promisso verax inventus est. 279
 Denique cum iamdudum fratrum servitia, quae sic vocare consuevimus, anniversariis fi-
 dellium et diebus sanctorum festivioribus deputata libere subtraxisset, nunc etiam quo-
 tidianae eorum procurationi coepit detrahere carnesque, quas in esum diebus alternis
 solebant percipere, eis diebus tantum dominicis semel et tenuiter ministravit. Potus
 vero modis variis alterabatur, interdum videlicet decoctione bacarum lauri, qui mo-

2. *quam maxime* post *dolentibus* addunt 1. 2.

3. *magna* 1. 2.

15. *quin* — *provisuros* om. 1. 2. Perperam Mencken, *quoniam potuisse eas provisurus*.

16. *que* om. 1. 2.

20. *in potu* 1. 2.

21. *facturum se* 1. 2.

26. *de coctione* cod. et edd., ut p. 147, 7. Menckenius edidit.

Menck. dus festivior erat, nonnumquam radicem urticae, crebro enulae campanae, praecipue Mad. cuiusdam herbae ignotae, quam praepositus myrtum appellabat, quam tamen myrtum non esse omnes qui myrtum noverant testabantur. Alii herbam mortiferam esse dicebant, alii nec herbam, sed surculos radicem arboris, qui vulgariter vichtin dicitur, quia in locis colligebantur, ubi huius modi arborum silvas fuisse constabat. Quidquid vero illud esset, decoctione eius fratribus uti necesse fuit vel sitis miseriam sustinere. Eius vero sapor ita erat extraneus, ut plures ex fratribus, antequam usum habere possent, decoctione aquae simplicis uterentur. Neque enim ut quondam vini habebant remedium, quod praepositus eis prorsus irrequisitis ita pro suo distrahebat arbitrio, ut si quo anno non ultra L. vel LX. carratas vinea attulisset, vini eos nec meminisse 160 quidem, ut sic dixerim, oporteret. Hinc itaque crebrae inter eos dissensiones oriebantur, quoniam huius modi defectuum experientia non omnibus usquequaque communis erat, sed eis tantum quos adversarios praepositus deputabat, si qui videlicet super his in querelae vocem erumpere praesumpsissent, cum hi quoque, qui praeposito familiaris adhaerebant, causas discordiae cumularent. Quidam enim ipsorum, quorum erat capitaneus fratris praepositi filius, cuius supra in causa camerae mentio facta est, pro suo viventes arbitrio ceteris fratribus tam iunioribus quam senioribus graves solebant existere, ita ut in eos non solum verbis sed etiam manibus excederent, quibusdam etiam interfectionem, quod dictu est horribile, minitantes nec ipsum quidem priorem, si vel occulte quidquam de eorum tractasset excessibus, expertem talium relinquentes. Haec quidam de iunioribus intolerabilia, ut erant, iudicantes, maxime cum praepositus illos a talibus non compesceret, huius modi consensum inter se fecerunt, ut contra illorum violentiam opera se vicaria tuerentur. Unde factum est, ut quoniam illi ab istis duplici numero vincebantur, a priori animositate penitus repressi nihil de cetero talium

7. *extitit pro erat* 1. 2.

8. *de coctione* 2.

9. *detrahebat* 1. 2.

14. *his pro hi* 1. 2. Hoc verum esse Menckenium non fugit.

15. *capitaneus erat* 1. 2.

18. *ita om.* 1. 2.

19. *dictum cod.*, quod dicendi consuetudini non est contrarium.

20. *expertum* 1.

21. *quidem* 1. 2.

Mad. attentarent: sed tamen ipsa sua repressione acrius incitati contra eos, qui se repres- Menck.
 serant, quia suis non poterant, praepositi viribus utebantur. Quidquid enim a quoquam
 illorum propter quotidianum defectum murmurantium dictum fuisset, quod derogationem
 praepositi vel tenuiter redoleret, statim eius notitiae deferebant, de quo ille vindictam 280
 sumere quantum poterat non negligebat, singulorum etiam excessus, quos ante plures
 161 annos cognitos dissimulaverat, ut iustam videretur ultionis habere materiam, replicando,
 nonnumquam vero etiam falsis eos criminibus infamando. Maxime vero id agebat, ut
 unanimitatem eorum, per quam suos despectui haberi videbat, terrore dissolveret eosque
 cum illis ad concordiam revocaret: sed propositum non obtinuit, quoniam isti quanto
 magis impetebantur, tanto sibi strictius adhaerebant, ne divisi malis quibuslibet vel ab
 eo vel a suis illatis facilius subderentur. Concordare autem causis discordiae non ces-
 santibus difficile eis videbatur, cum videlicet necessaria et consueta tam in victu quam
 vestitu sibi subtrahi hisque alios deliciose uti, illorum quoque mala non modica a
 praeposito non solum dissimulari, sed etiam defendi, sua vero interdum minima exag-
 gerari seque pro his gravari conspicerent. Praeterea cum ipsi pro talibus a querelis
 temperare non possent illique, easdem querelas delationis habentes materiam, inces-
 santer contra ipsos praepositum incitarent, ad hoc etiam impatientia stimulati, eumque,
 quem ut patrem honorare debuerant, contemnebant, graves nonnumquam ipsi verborum
 contumelias irrogantes eiusque interdum iustae correctioni contumaciter repugnantes.
 Licet autem ipse ad gravandum eos occasione qualibet ex se ipso promptus semper
 existeret, certum tamen est eum familiarium suorum delationibus ad malum saepius in-
 citatum. In his praecipuus esse credebatur cellarius Otto nomine, cui magno fa-
 vore praepositus erat obnoxius, vir elatae mentis et dubiae veritatis, sed qui haec
 ipsa animi vitia verbis mollibus occultare noverat et cui ad hoc agendum vox ipsa
 naturaliter infirma satis utiliter serviebat. Hic cum primum ad tale promotus esset
 officium, sicut a nonnullis consideratum est, favorem fratrum studiose sibimet coepit
 conducere, rerum mutationem iam tunc cogitans, eorum procuratori tam quotidianae
 quam festivae diligenter intentus, adeo ut aliquando die festiviori ferculorum, quae eis

12. *et in vestitu pro quam vest.* 1. 2.

15. *conspiceret* 1. 2.

19. *cellarius* 1. 2.

22. *promotus fuisset* 1. 2.

Menck. ministrabat, usque ad denarium numerus tenderetur, ad quod perficiendum parochiae Mad. quoque cui praeerat officio iuvabatur. Fratrum vero iuniorum animos his rebus ita sibi 162 devinxerat, ut, quod ei valde erat delectabile, crebro circa ipsum collecti providentiam ipsius collaudarent eiusque provisioni gratias agerent, quorum plerique tempus venire, quo ipse praepositus fieret, exoptabant. Verum post modicum hac eius ficta benevolentia cum rebus quibus praeerat deficiente, illorum quoque erga eum devotio lassabatur et dilectio paulatim transibat in odium et contemptum, quoniam et in aliis rebus eum alium quam se ostenderet experiebantur. His enim, quos dudum aliis graves existisse praedictum est, patronum se exhibebat, praeposito pro eis contra alios suggestiones faciendo eosque occulte, ut dicitur, animando et consilia ministrando. In 281 his itaque, licet magnopere latere desiderans, experimento cognitus, tempore procedente cum necessaria fratribus praescripto modo subtrahi coepissent, eis in querelam publicam contra praepositum excitatis, ipse quoque palam adversarium se eis exhibuit, non solum quia insolubili quadam obligatione ipse et praepositus quasi cohaerebant, sed etiam, quia ab eis, quorum favorem maxime expetierat, se contemni graviter ferebat, eos vero qui partis erant praepositi colligens eisque rerum omnium quas aliis subtraherat copiam exhibens, contra alios praepositum variis delationibus incitabat. Ne autem ipse cum aliis gravamina procuraret, huius studii mercede deo iudice fraudatus est, immo confusionem ex eo viro prudenti et qui honestatem diligeret importabilem reportavit. Nam cum exercitio aleae omnisque generis ludorum deditus fuisset, tempore, quo de bona provisione laudabilis videbatur, alios quoque de fratribus in his rebus socios sibi studuit adhibere. Ipse vero cum quibuslibet tam domesticis quam extraneis, qui similibus studebant, diebus crebro noctes continuans, damnose nimis talibus insistebat. Denique alii XV., quidam XX., nonnulli XXX. marcas ludo cum perdidisse infra unius anni spatium affirmabant. Qui rumor per cunctorum ora provincia-

-
1. *tenderet* 1. 2.
 3. *devinxit* 1. 2. — *erat valde* 1. 2.
 12. *praescripta* 1. 2. Errorem intellexit Menckenius.
 14. *et om. cod.*
 17. *exhibebat* 1. 2.
 17. *dilationibus* 1. 2.
 18. *Non cod. pro ne.*
 21. *promissione* 1. 2.

Mad. lium cum voveretur, praepositum quoque non latuit, secularibus quibusdam viris eum Menck. redarguentibus, cur talia non compescendo ecclesiam suam dehonestari non minus quam damnificari permetteret, cum quidem ipse haec surdis auribus pertransiret. Fratres enim, tam prior quam alii seniores, de his et similibus ad eius familiares pertinentibus cum eo quidquam tractare superfluum iudicabant, scientes eum accusantibus quam accusatis potius indignari. Cum itaque aliquando unus de fratribus, cuius prae ceteris in praefato negotio familiaritate cellerarius usus fuerat, sed quem tunc intentius persequi videbatur, ipso eum de quadam praepositi derogatione accusante gravare disponeret et ille, quoniam testibus idoneis convinci non poterat, accusationem ipsam per obedientiam requisitus negando dissolvisset, de excessu alio, in quo eum olim se deprehendisse asserebat, videlicet de ludo aleae, eum coepit impetere satisfactionis ab eo debitum repetendo. Mansio sane, quae curia praepositi appellabatur, ipso quoque digrediente, eo tempore quasi gymnasium fuit alea, scacis, tesseris globisque ludentium Ottone signifero et, quod his studiis competebat, quodam eius serviente vini vel medonis venalitem ibidem instituentem quasi taberna publica videbatur. Ibi die quadam 282 frater ille, non tamen ludens, deprehensus suspicionem ipsam a se protinus abstergere curavit, praeposito, cuius tunc favore potiebatur, ne sibi indignari debuisset neve sinistram de se suspicionem habere vellet, humiliter supplicando, ipso eum ut securus esset hilariter adhortante. Igitur a praeposito malum sibi paratum intelligens et eius auctorem non nesciens, culpatus omnem illam insignem narrationem de cellerario 164 coepit evolvere, dicens eum potius arguendum et puniendum, qui tale damnum rebus communibus intulisset. Praeposito autem ut taceret praecipiente, cum non acquiesceret, excommunicationis contra eum statim sententiam promulgavit. Fratribus autem, qui, ut iam dictum est, contra familiarium praepositi violentiam se vicissim tuebantur, quorum hic unus erat, sententiae reclamantibus, tumultu facto praepositus a consessu se

1. cum om. cod.

4. seniores ex cod. recipiendum esse perspexit Mencken., sermones 1. 2.

7. intensius cod. et edd., unde licet suspicari infensius. — 8. eum om. 1. 2.

13. scaxis cod., scacchis 1. 2.

14. Medo est mulsum, theotiscum medu, Meth (μῆθρῶ Graecorum).

15. Vbi 1. 2.

19. sibi malum 1. 2. — ut pro et 1. 2.

25. consensu cod. et edd., perperam enim consessu in cod. exstare tradit Mencken.

Menck. abripiens, relicto capitulo egressus est. Quem cum Otto sequeretur, illi inordinatis Mad. in eum vocibus uti coeperunt, alii furem, alii sacrilegum, alii Iudam traditorem, alii aleatorem publice inclamantes. Sequenti die praepositus auctores tumultus illius mansuete satis redarguens, monens, ut a talibus temperantes essent, contra opinionem quidem omnium et suam consuetudinem, cum et prolatam excommunicationis sententiam pridie facillime relaxasset, non communi paci, sed cellerario tantum hac lenitate consulens, ne forte districta facti illius executione motu aliquo concitato ille infamis amplius redderetur. Et ut abundantem securitatem procuraret eidem, in virtute praecepit obedientiae, ne quis de cetero criminationes illas, quas ille iniuste passus fuisset, praesumeret iterare. Hoc autem eius studium pro tuendis familiarium suorum excessibus ex alio quoque eius facto agnosci potest. Unus fratrum, quos adversarios deputabat, in congregatione feminarum sororem habens carnalem cuidam familiarium eius indecentius adhaerentem, naturali zelo ductus praeposito de hac re non semel conquestus est, petens ut eandem sororem suam a familiaritate, in qua esset mali suspicio, coerceret. Praepositus vero aliud quam ille petebat exsequens, ipsum ab instantia conquerendi, cum verbis non posset, verberibus coercere curavit, dicens ecclesiam ex illis querelis infamiam incurrisse, cum ille, ut pro se aliquid diceret, eloquentiae adiutorium non haberet. Nec defuit inter ista fratribus odiorum infelicitas, quibus ita contra se altrinsecus accensi erant, ut quidam partis praepositi in divinorum celebratione proximis sibi in choro alterius partis fratribus pacis osculum publice denegarent. Tales eo tempore fructus peccatis suis exigentibus ecclesia sereni montis de praelati sui, filii peccati, moribus colligebat.

Heinricus de Reekin sereni montis canonicus X. Kal. Martii de itinere Romano reversus litteras ecclesiae suae a sede apostolica impetratas attulit, quarum exemplum subiectum est: *Honorius episcopus servus servorum dei venerabilibus fratri-*

-
7. *exconsecutione* cod., *examinatione* 1. 2.
 8. *abuti dantem* sec. cod. (non abundanter), *ab omni parte plenam* sec. 1. 2.
 11. *cognosci* 1. 2.
 12. *indecenter* 1. 2.
 15. *ipsum* om. 1. 2.
 17. *infamiam* cod., *damnum* 1. 2.
 18. Codicem bene *felicitas* praebere falso tradit Menckenius.
 21. *suis* om. 1. 2.

Mad. bus Magdeburgensi, Moguntino et Coloniensi archiepiscopis et eorum suffraganeis et Meuck. dilectis filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, praepositis et aliis ecclesiarum praelatis per Magdeburgensem, Moguntinam et Coloniensem provinciam constitutis salutem et apostolicam benedictionem. Non absque dolore cordis et plurima perturbatione didicimus, quod ita in plerisque partibus ecclesiastica censura dissolvitur et canonicae sententiae severitas enervatur, ut viri religiosi et hi maxime, qui per sedis apostolicae privilegia maiori donati sunt libertate, passim a malefactoribus suis iniurias sustineant et rapinas, dum vix invenitur, qui congrua illis protectione subveniat et pro fovenda pauperum innocentia se murum defensionis opponat. Specialiter autem, dilecti filii, praepositus et canonici monasterii montis sereni ordinis sancti Augustini, quod ad Romanam ecclesiam nullo pertinet mediante, tam de frequentibus iniuriis quam de ipso quotidiano defectu iustitiae conquerentes, universitatem vestram litteris petierunt apostolicis excitari, ut ita videlicet eis in tribulationibus suis contra malefactores eorum prompta debeatis magnanimitate consurgere, quo ab angustiis quas sustinent et pressuris vestro possint praesidio respirare. Ideoque universitati vestrae per apostolica scripta mandamus atque praecipimus, quatenus illos, qui possessiones vel res seu domos praedictorum praepositi et canonicorum vel hominum suorum irreverenter invaserint, aut ea iniuste detinuerint, quae ipsis ex testamento 166 decedentium relinquuntur, seu in eos contra apostolicae sedis indulta sententiam excommunicationis aut interdicti praesumpserint promulgare, vel decimas laborum de terris habitis ante concilium generale, quas propriis manibus aut sumptibus excolunt, seu nutrimentis ipsorum, spretis apostolicae sedis privilegiis extorquere monitione praemissa, si laici fuerint, publice candelis accensis excommunicationis sententia percussis, si vero clerici vel canonici regulares seu monachi fuerint, eos appellatione remota ab officio et beneficio suspendatis, neutram relaxaturi sententiam, donec iam dictis praeposito et canonicis plene satisfaciant et tam laici quam clerici seculares, qui pro

vio-

3. Moguntinam om. 1. 2.
 13. ita ut 1. 2.
 18. invaserunt — detinuerunt 1. 2.
 19. seu interd. 1. 2.
 21. generale om. 1. 2.
 22. eorum 1. 2.
 22. promissa 1. 2.

Menck. *violenta manuum iniectioe anathematis vinculo fuerint innodati, cum dioecesani epi-* Mad.
scopi litteris ad sedem apostolicam venientes ab eodem vinculo mereantur absolvi. Vil-
las autem, in quibus bona praedictorum praepositi et canonicorum vel hominum suorum
per violentiam detenta fuerint, quamdiu ibi sunt, interdicti sententiae supponatis. Da-
tum Laterani Nonis Ianuarii pontificatus nostri anno octavo.

284

Willehelmus secundus de Lipzke praepositus ad praeposituram Drubicensem translatus est, cui in priori ecclesia successit Ekkehardus, eiusdem loci canonicus.

Anno MCCXXIV. Sophia Quiddelingenburgensis abbatissa, filia Friderici comitis de Brene, filii marchionis Conradi senioris, magnorum et non paucorum excessuum rea deponitur. Viros enim quosdam malignos et latrocinantes in castro Quiddelingeure pro sua, ut dicebat, tuitione colligens turresque monasterii instar castelli munitas pro domicilio eis permittens, impudenter his res ecclesiae impendebat et feoda conferebat, cum illi pacem provincialium quotidianis incursibus perturbarent. Civium praeterea Quiddelingenburgensium ditiores pro suspicione, quod civitatem Hoiero comiti de Valkinstein, cum quo ipsa de advocatia eiusdem civitatis litigabat, tradere vellent, captivos tam diu afflixit, donec filios suos conservandae ei fidelitatis obsides dare coacti sunt, quorum plures, cum ipsa pro eo quod erat animi inclementis necessaria 167 subtraheret, mortis periculum incurrerunt. Ad hoc etiam de dilapidatione nec minus de lapsu carnis et neglectu religionis multipliciter infamata omnibus circumquaque de se loquendi materiam ministrabat. Friderico autem imperatore pro expugnandis paganis longo tempore in Siciliae partibus occupato rex iuvenis filius ipsius cum deputatis sibi principibus cisalpinum imperium gubernabat. Cui Northusin curiam celebranti Henricus comes Aschariae, filius Bernardi ducis et Hoierus comes de Valkinstein et alii plures nobiles et ministeriales de praemissis abbatissae excessibus illa absente conquesti sunt, praecipue obsidum mortuorum patres, qui cum clamore vulgari, quo ad arma convocatio fit, iustum contra eam iudicium postulabant: quam rex, ut de obiectis satisfaceret, ad proximam curiam Egere per sententiam evocavit. Quo cum illa muliebri superbia venire contempsisset, omni eam suae dignitatis iure seculari senten-

1. fuerunt 1. 2. — mandati pro innodati praebent 1. 2.

12. foeda 1. 2.

13. Scripturam cod. et edd. *Civium Quid. ditiones* mendosam correxerim aut: *cives Quiddelingenburgensis ditiois*, aut quod magis placet et propius ad codicis testimonium accedit: *civium Quiddelingenburgensium ditiores*.

Mad. tiantibus qui aderant principibus spoliavit. Deinde inquisitione contra eam a sede Menck. apostolica facta, inquisitorum sententia ita deposita est, ut ad eandem dignitatem in aliqua ecclesia de cetero eligi non valeret. In locum vero eius electa est Bertradis soror Conradi quondam Halverstadensis episcopi et Guncelini et FridERICI de Crozuc.

Accidit in civitate Hallensi, ut parochianus sanctae Gertrudis Wicmannus nomine, Novi Operis canonicus, die quadam ad morientem aliquem vocaretur. Qui veniens invenit hominem ex his, quibus est coquendi salis officium, qui se in sartagine sui operis bullientem iniecerat, semicoctum et toto paene corpore inutilem effectum, nisi quod lingua adhuc vivaciter utebatur. A quo dum casus illius miserandi causam modumque requireret, ille presbyterum auditu recognoscens, quia visu non poterat (oculis scilicet decoctionis vaporibus obscuratis et cute turgescente compressis), rogabat
168 ut submotis aliis soli ei loquendi sibi copia praestaretur. Quod consecutus coepit dicere se magna peccatorum suorum poenitudine ad opus illud adductum nec tamen ad hoc sine consilio accessisse. Presbytero autem dicente non bono eum usum esse consilio, cum illicitum sit, ut pro quacumque causa nobismet ipsis mortis periculum inferamus et quis tale ei ministrasset consilium sciscitante respondit: ante dies aliquot cum me peccatorum meorum recordatio tristem admodum reddidisset, repente ubi eram intrantes ad me vidi viros albis indutos vestibus, qui me alloquentes et sermonem mecum miscentes inter alia causas a me tristitiae requirebant. Quas cum eis simpliciter aperuissem, me videlicet ex scelerum meorum memoria tristari, pro quibus semper augmentum capientibus aeterno me non ambigerem supplicio deputandum, illi recte et utiliter me tristari asserentes consilium tale se mihi daturus dicebant, quo ad plenam peccatorum indulgentiam pervenirem, scilicet ut me ipsum deo sacrificarem et salina in
285

2. *sententia* deest in codice.

4. *soror* recentiore manu in cod. additum est. — *quondam Conradi* cod. et edd., ego transposui.

9. *semicoctum* — *effectum* om. 1. 2. — *nutilum* pro *inutilem* in cod. esse ait Mencken.

12. *de coctionis vaporibus* 1. 2.

15. *autem* cod., *vero* 1. 2. — *esse* om. 1. 2.

17. *aliquod* 1. — 20. *inter alias* 1. 2.

23. *mihī se* 1. 2.

24. *salis* 1. 2. Videntur isti genitivum cum *sartagine bulliente* copulasse. Ego codicis auctoritati obsecutus *salina* — *bulliente* scripsi.

Menck. sartagine bulliente corpus meum, cuius ministerio deum offendissem, illis fervoribus in- Mad.
 iicerem cruciandum, affirmantes hoc deo modis omnibus placitum. Ego vero consi-
 lium amplectens, cum illi a me recessissent, coepi observare tempus aptum, quo id
 perficerem, ne me cuiusquam praesentia impediret. Hodie vero cum solum me esse
 contigisset, illi iterato mihi apparentes suadebant, ut ad propositum accederem, ad-
 dentes, quod periculosa esset dilatio, cum mors incerta tam utile posset consilium an-
 nullare. Ego nihil moratus quod monebant implevi et nescio utrum ex hoc mihi iuxta
 illorum promissum indulgentia sit speranda. Immo vero perpetuam per hoc damnatio-
 nem, ait presbyter, timere debes, nisi poenitentiae adiutorio redimaris; demumque eum
 instruens, ut consilium illud diaboli et qui sibi apparuerant daemones fuisse intellige-
 ret, ad peccatorum confessionem eum instantius hortabatur, immensitatem divinae mi-
 sericordiae et quam sit paratus deus suscipere poenitentes ei saepius inculcando. Ille 169
 deceptum se animadvertens et ad tantam miseriam non solum infructuose sed etiam pe-
 riculose se venisse considerans, a fundo cordis ingemuit et sceleris in se ipsum com-
 missi se poenitere modis omnibus fatebatur. Deinde peccatorum suorum vulnera fideli
 prorsus et devota confessione aperiens, ea poenitentiae lacrimis infundebat. Post con-
 fessionem iam bonae spei factus, presbytero ut transitum suum, qui iam adesse vide-
 retur, eucharistiae perceptione muniret admonente, respondit hoc quidem valde esse
 desiderabile, sed fieri non posse, quoniam inflato gutture glutindi copiam non habe-
 ret. Rogabat autem ut presbyter corpus domini summis contingens digitis, eorum ab-
 286 lutionis aquam sibi sumendam porrigeret pro testimonio fidei suae, quam de illo sa-
 cramento firmiter retineret. In hac actione illis occupatis subito presbyterum an ali-
 quid audiret interrogavit. Quo respondente nihil se nisi ipsum audire eumque quid
 audiret vicissim interrogante respondit, voces se multorum quasi sub terra audire lu-
 gentium et flentium viderique sibi illorum esse, quos ante modicum consiliarios ha-
 buisset. Nec multo post deum, ut sui misereretur, crebro invocans animam reddidit
 ecclesiasticae est conditus sepultura. De hoc cum fatendum sit, cum peccatis aliis

3. *aptum* om. 1. 2.

10. *apparuerunt* 1. 2.

11. *ad pecc. eius conf. inst. hort.* 1. 2.

13. *miseriam* om. 1. 2.

Mad. hoc quoque, quod se ipsum illicite punivit, ei per poenitentiam vel remissum vel re-
 missibile factum, hoc quoque non temere fortasse credi potest, quod eadem poena
 per ipsam poenitentiam ut sic dicam purgata ipsi purgatoria sit effecta: sicut latroni
 illi beato post confessionem poena scelerum non inepte creditur contulisse martyr-
 — Haldisleve civitas ab hominibus Alberti archiepiscopi reaedificatur, ipso in par-
 tibus Lombardiae servitio imperatoris iam per triennium occupato.

Discordia, de qua superiori locutione satis dictum est, inter fratres ecclesiae se-
 170 reni montis necdum sopita. Tidericus praepositus die parasceve in communi capi-
 tulo in virtute praecepit obedientiae, ut, si quis rancorem contra alterum retineret, ab
 altaris abstineret communione. Post capitulum vero a quibusdam fratribus senioribus
 contra suum propositum inductus tam eos, qui sui favoris erant, quam illos, quos
 adversarios deputabat, privatim convocans ad concordiam hortabatur, continuato ser-
 mone subiungens frustra eos carniū et aliarum rerum exactionem facere, quoniam ipse
 tantis expensis sufficere non valeret. Illi vero quos per exactionis verbum notaverat,
 responderunt se discordandi causam non habere nisi necessariorum defectum et eo sub-
 lato quiete se acturos, manente autem nullo modo posse querimonias cohibere. Quo
 responso motus praepositus ab interdicto quidem communicationis statim suos absolvit,
 tamquam paratos et concordiae in nullo reluctantes, illis vero introitum ecclesiae distri-
 cte interdixit, quasi per ipsos pax et concordia turbaretur. Cum autem in hoc animi
 motu ad divinorum celebrationem accederet, quidam de fratribus eum rogantes ut pro
 reverentia festivitatis instantis indignationem compesceret, vix a sententia reduxerunt
 et communionem quidem tunc illis indulsit, verum peracta festivitate cum quibusdam
 ipsorum se minatus est aliter tractaturum. Hoc enim artificio in omni paene casu, quo
 ei gravandi subditos occasio provenisset, uti consueverat, ut in decisione causae par-
 tem aliquam non relaxatam reservaret, de qua opportune se tractaturum dicere solebat,

-
1. *ei* — *temere* om. 1. 2.
 12. *convocans* om. 1. 2.
 14. *sufficiens* 1. 2.
 14. *exactionis* cod., *excommunicationis* 1. 2. Hanc scripturam probat Menckenius, scilicet ver-
 borum, quae praecesserunt „carnium et aliarum rerum *exactionem*“ immemor. Importu-
 nitatem quandam fratrum vituperavit praepositus.
 18. *parati* cod. et edd. scripturam emendavi. — *distincte* 1. 2.
 21. *instanter* 1. 2.

Menck. ut sic eos suspensos teneret et trepidis suspicionibus, quasi impendente adhuc grava- Mad.
287 mine, fatigaret. Verum paucis post festivitatem elapsis diebus novam quandam illi
turbationem huius modi occasio procuravit.

Quidam fratrum laicorum, quos barbatos vocari usus obtinuit, coquinae officium
commendatum habens, fratribus tam verbis quam factis iniuriosus esse consueverat, 171
praesertim his quos a praeposito noverat non amari. Inter cetera si quidem illorum
temporum mala consuetudo dolenda irrepserat, ut, quoniam carnes fratribus diebus stat-
utis in communi non ministrabantur, isti nummos invicem conferentes et ad fora vi-
cina transmittentes carnes emerent, quibus irrequisito priore extra refectorium uterentur.
Unde fiebat, ut in huius modi diebus vix duo vel tres praeter priorem fratres hora re-
fectionis in refectorio invenirentur. In hoc quoque negotio frater ille coquinae praepositus
malae voluntatis his aliquid ostendere non negligebat, modo videlicet ad haec necessaria
denegando, modo coquos a praeparatione rerum ad eos pertinentium prohibendo, eos vero
qui partis erant praepositi tam in congregatione virorum quam feminarum modis omni-
bus honorabat eisque supra communem procuracionem de rebus officii sui quidquid de-
siderassent impendebat. Erat hic de familia ecclesiae ex eo genere hominum, qui Zi-
nurdones appellantur, tantae superbiae, ut mirum esset rusticam mentem angustis re-
bus et paupertati assuetam tantum inflari potuisse, cum fratres quoque ipsius carnales
et cognati quotidiano congregationis servitio in coquenda cerevisia dediti et ex eodem
servitio-sordidi saepe vultus et habitus effecti generis sui abiectioem eius frequen-
ter oculis praesentarent. Verum idem cum Ottone cellerario ex magno dilectionis
calore undecumque conflato in unam, ut sic dicam, animam confluxerat, praepositum
vero obsequio, quod suis et maxime sorori eius, quae in congregatione feminarum in
seculari habitu vivebat, studiose admodum impendebat, ita sibi devinxerat, ut queri-
monias fratrum, etiam prioris, quas crebro de ipso proferebant, prorsus negligeret,
cum tamen ipse quoque elationi eius nonnumquam testimonium perhiberet. Accidit au- 172

6. *hic* 1. 2. Correxerit Mencken.

9. *quibus* deest in cod.

10. *fratrem* 1. 2. quem errorem vidit Menckenius.

14. *partium* 1. 2. — 15. *sui officii* 1. 2.

16. Videtur vocabulum rarissimum, cuius veram formam ignoro, cohaerere cum theotisco *zinsare* i. e. tributariis.

19. *concoquenda* 1. 2.

Mad. tem die quadam, ut unus fratrum ex iunioribus lignum unum ex his, quae per sexa- Menck.
 genas numerari solent, ut operis quippiam ex eo faceret, petiturus illo absente co-
 quinam intraret et servis, qui aderant, licentiantibus lignum tolleret et abiret, cui ille
 superveniens, quoniam hic ex eorum numero erat, quibus omnis boni participium ne-
 gabatur, ut lignum redderet cum fastu verborum edixit. Quo nolente eum insecutus
 detinuit et reluctantem etiam per capillos, ut ille fatebatur, retinere conatus est, qui
 tamen violenter se abripiens retento ligno recessit. Sed cum praepositus eidem de
 illata contumelia conquerenti nihil satisfactione dignum factum esse iudicasset, tam ipse 288
 quam quidam eius socii impatientia stimulati et ex praesenti facto praeteritas recolentes
 iniurias opus opinione maius aggredi fratremque illum non verbis, sed verberibus
 corripere statuerunt. Itaque opportunitate captata die quadam praeposito absente eum
 aggrediuntur, quos ille cultello fixorio, quo dudum suspectos eos habens se munierat,
 facile a se submovit, cum ad eum vacuis manibus accessissent. Erant autem quatuor
 numero. Unus tamen eorum fustem habens aliquot ei plagas imposuit, cuius animosi-
 tate et instantia territus et armaturae suae oblitus exclamavit et in fugam versus in
 coquinam se recepit ac per fenestram secretam aliquem famulorum alloquens festine
 cellerarium vocari fecit. Cui venienti quod sibi acciderat confusus exposuit, addens
 quod pro illius hortatu, quo eum confidere et nihil tale timere crebro persuaserit, ho-
 noris sui et paene vitae periculum incurrisset. Nec domo palam prodire ausus se in
 secretiori parte usque ad vesperam continuit, sicque per cellerarium eductus ad allo-
 dium Lubacisdorp discessit, ut illic praepositi reditum exspectaret. Praepositus rediens
 173 ubi factum comperit, more suo iratus animi motum agitatione corporis et verbis mina-
 cibus fatebatur. Deinde cum reos in capitulo plagis virgarum singulos a duobus emen-
 dari fecisset, adiecit praeciens, ut fratrum omnium ultimi essent, donec ipse eos ad
 loca propria revocaret. Erat eo die vigilia ascensionis domini, quando videlicet ad
 processiones sollemnitatem adiacentium villarum numerosior solet populus convenire.

4. *principium* pro *particip.* 1. 2., commendavit hoc Menckenius.

8. *lata* pro *illata* 1. 2.

11. *die quadam capt.* 1. 2.

12. *eos suspectos* 1. 2.

14. *aliquod* cod.

15. Cod. *coquina* sine *in* praepositione. — 17. *confuse* 1. 2.

18. *persuaserat* 1. 2. — 23. *e duobus* 1. 2. at bini singulos virgis caedere coacti sunt.

Menck. Illi reputantes quod praepositus illa ultimatione eos ostentui habere vellet, ut in Mad. praesentia populi confusionem publicam sustinerent, responderunt se illi praecepto obedire non posse. Quos ille statim a communione fratrum suspendit praecipiens eos ab omnibus evitari. Superiores sane praepositos ad interdicendum et excommunicandum non ita faciles fuisse constat, sed si quando, ut assolet, correctioni aliquem reluctari contigisset, dilatione interposita aliis fratribus id operis iniungebant, ut admonitione fraterna eum ad obedientiam revocarent, sic demonstrantes se peccantium emendationem quaerere, non gravamen. Unde fiebat saepissime, ut tales eorum oppressi mansuetudine erubescerent non obedire his, quos non vindictae, sed suae salutis cupidos agnovissent. Hunc autem diverso modo agentem diversus sequebatur effectus, dum exturbatis et praecipitatis eius sententiis subiecti ad maiorem proterviam raperentur, quippe qui eum suo tantum gravamini studere experimentis pluribus didicissent, quod sicut in aliis paene omnibus, ita in hac quoque causa cognoscitur evenisse. Denique illi, quos vitari praeceperat, plures e fratribus suae communionis participes habentes, interdicti sententiam contemnebant: verum quibusdam amicis suis eos admonentibus ne et sibi et aliis, qui pro ipsis solliciti essent, maius aliquod gravamen occasione illius causae, quae in nulla sui parte esset favorabilis, procurarent, difficulter licet, ut facerent, quod sibi iniunctum fuerat, consenserunt. Sicque eisdem apud praepositum pro eis intercedentibus in vigilia pentecostes causae illius vinculis absoluti sunt. At frater ille coquinae magister a loco, ad quem discesserat, pendente negotio redire pertimuit nec etiam postmodum reversus satis securus fuit, nimirum experientia priorum territus, quoniam ei iam possibile videri coeperat, quod prius nec quidem cogitabile videbatur, cum etiam illi, quos nuper male expertus fuerat, ei nisi ab officio, in quo eis et aliis multas irrogasset iniurias, abstineret, peiora prioribus minarentur. Unde factum est, ut per plures dies nec iussione praepositi nec hortatu cellerarii ad suum posset officium revocari.

-
1. *illa* om. 1. 2.
 2. *ostenderent* pro *sustinerent* 1. 2.
 7. *demonstrant esse pecc.* 1. 2.
 13. *in* ante *aliis* om. 1. 2.
 14. *a fratribus* 1. 2.
 20. *negotio pendente* 1. 2.
 24. *multas* om. 1. 2.

Mad. Inter haec silentio premendum non est, quibus modis praepositus defectui rerum, Menck. quas administrabat, subsidia parare tentaverit, si quidem, ut praedictum est, et indulgentiam hac ratione obtinuit et fratres locis aliis partiri disposuit, licet in his ei fortuna noluerit arridere. Est villa episcopi Misnensis supra fluvium Mildam, miliarii spatio distans a villa Numik, quae Lubaniz dicitur. Hanc concambio acquirere et in ea claustrum novum construere et illuc congregationem transferre voluit, affirmans, quod in loco priori manentibus pro difficultate vecturae et aquae penuria extremae inopiae periculum immineret, quasi ei necessaria ad illum locum vectorum essent ministerio deferenda. Nec defuerunt de fratribus, qui ei de hoc assentirent et quidem seniores, licet pauci et tales, qui pro privatis suis commodis et eius favore ad quilibet consensissent. Civitatem etiam in campo, qui ab occidente monti adiacet, aedificare propositum habuit, affirmans omnes suos consanguineos et plures alios prudentes viros illud consilium approbasse. Ad hoc proventus omnes possessionum ecclesiae in tres partes dividere voluit, ut duas ex his fratres ad suos usus reciperent, ipse vero de tertia sibi et hospitibus provideret, alias quoque divisionum species interponens. Erant enim haec signa animi instabilis et perturbati et consilium non habentis, exemplo aegroti, qui febribus vexatus nunc de latere in latus convertitur, nunc supinus iacet, nunc vero in ventrem regyratur, mutatione se sperans requiem invenire. Fratribus autem, qui nihil eum simpliciter agere arbitrabantur, cum certum quoque sit infirmas res divisione non roborari, sed magis infirmari, divisioni contradicentibus eique ad haec ita respondentibus, ut duabus illorum partibus cum tertia sua compositis ipsis necessaria de omnibus ministraret, ait iam se eorum indigentiae culpa non teneri, cum constaret eos propriis utilitatibus reluctari. Sed cum die quadam in capitulo defectuum suorum ei commemo- 290 ratio-

-
1. defectui de coni., defectum cod. et edd.
 3. fort. nol. ei arr. 1. 2.
 4. fluvium om. 1. 2. — miliarii 1. 2.
 6. novum claustrum 1. 2.
 8. ei ante immineret add. 1. 2. — Mendosum ventorum contra cod. testimonium correxi.
 9. quidam cod.
 13. haec 1. 2.
 20. divisioni om. 1. 2. — ad hoc 1. 2.
 21. illarum 1. 2. Masculinum praestat ob sequens cum tertia sua.
 22. iam om. 1. 2.

II.

Schulnachrichten

von

Michaelis 1844 bis dahin 1845.

© W u l n o l u h ©

100

BRITISCHE LIBRARY

Die Zahl der Schüler in den verschiedenen Klassen
 im Jahr 1842

Klasse	1841	1842
1. Klasse	10	10
2. Klasse	10	10
3. Klasse	10	10
4. Klasse	10	10
5. Klasse	10	10
6. Klasse	10	10
7. Klasse	10	10
8. Klasse	10	10
9. Klasse	10	10
10. Klasse	10	10
11. Klasse	10	10
12. Klasse	10	10
13. Klasse	10	10
14. Klasse	10	10
15. Klasse	10	10
16. Klasse	10	10
17. Klasse	10	10
18. Klasse	10	10
19. Klasse	10	10
20. Klasse	10	10
21. Klasse	10	10
22. Klasse	10	10
23. Klasse	10	10
24. Klasse	10	10
25. Klasse	10	10
26. Klasse	10	10
27. Klasse	10	10
28. Klasse	10	10
29. Klasse	10	10
30. Klasse	10	10

I. Lehrverfassung.

Obschon die Lehrverfassung keine wesentliche Veränderung erfahren hat, so ist doch ausführlicher der Erweiterung zu gedenken, welche wir in Folge der verehrlichen Circular-Verfügung vom 30. September 1842 zur Uebung in einem angemessenen freien mündlichen Vortrage dem deutschen Unterrichte gegeben haben. Obgleich solche Uebungen während der für den deutschen Unterricht bestimmten Lehrstunden immer sind veranstaltet worden, so ist doch die Zahl derselben, namentlich in den obern Klassen, so gering und die Zeit durch die Behandlung der verschiedenen wissenschaftlichen Pensa (z. B. der Litteraturgeschichte, der Rhetorik und Poetik) und durch die Correctur der schriftlichen Arbeiten so vielfach in Anspruch genommen, daß in ihnen gewiß nur wenig für freie mündliche Vorträge geschehen kann, besonders bei der Ueberfüllung der Klassen, an welcher wir zu leiden haben. Darum müssen zur Förderung jener Fertigkeit auch die übrigen Lehrstunden zu Hülfe genommen werden, zumal da die Geschichte und Geographie, der naturhistorische und mathematische Unterricht, die Religions-Vorträge und hauptsächlich die Lectüre der alten Schriftsteller vielfache Gelegenheit darbietet durch den Schüler theils fremde, theils eigene Gedanken vortragen zu lassen. Davon ausgehend haben wir bei den im Kreise der Lehrer und Schüler veranstalteten Redeübungen, die sich vierteljährlich wiederholen, den Stoff nicht bloß aus dem Bereiche der deutschen Lectionen genommen, weil dabei eine Vorbereitung nicht gut vermieden werden konnte, sondern uns neuerdings über das ganze Gebiet des Schul-Unterrichts verbreitet. Erzählungen, Beschreibungen von Thieren und Pflanzen, physikalische Demonstrationen, Inhaltsangabe der gelesenen Schriften und Entwicklung des Gedankenganges, weitläufigere geschichtliche Vorträge und selbst die freie Behandlung eines gegebenen Thema's sind wohl gelungen, so daß wir von der Fortsetzung dieser Uebungen uns reichen Nutzen zu versprechen berechtigt sind. Der Muth ist den Schülern gewachsen und bei erhöhter Zuversicht

sind auch die Leistungen viel befriedigender geworden. — Die Frequenz der oberen Klassen hat eine weitere Theilung zweier überfüllten Klassen in je zwei Abtheilungen nothwendig gemacht; es ist seit Michaelis die Ober-Secunda und seit Ostern die Unter-Tertia in zwei Coetus getheilt, die wenigstens den Unterricht in den Sprachen abgefordert genießen, während sie in den Wissenschaften vereinigt bleiben. — Die Anordnung des Lehrplanes wird sich am leichtesten aus folgender tabellarischen Uebersicht ergeben:

Lehrgegenstände.	I.	IIa.	IIb.	IIIa.	IIIb.	IVa.	IVb.	Va.	Vb.	VIa.	VIb.
Lateinisch	8 (9)	9 (10)	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Griechisch	6	6	6 (7)	6	6	6	6	—	—	—	10
Deutsch	2	2	2	2	2	2	2	3	3	4	4
Französisch	2	2	2	2	3	—	—	—	—	—	—
Hebräisch	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Religion	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3 × 3*)	—
Philos. Propädeutik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mathematik und Rechnen	4	4	4	3	3	3	3	4	4	4	4
Geographie und Geschichte	2	3	3	3	2	3	3	4	4	3 × 3	3
Naturkunde	2	1	—	2	2	2	2	2	2	2 × 2	2
Zeichnen	—	—	—	—	—	2	2	2	2	2 × 2	2
Schreiben	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2 × 2	2

Außerdem sind für diejenigen Schüler der obern Klassen, welche Lust haben sich im Zeichnen weiter auszubilden, zwei wöchentliche Stunden außer der Schulzeit festgesetzt, welche in der Regel von 30 bis 40 Schülern besucht werden. — Der Sing-Unterricht wird in wöchentlich sechs Stunden erteilt, von denen je zwei für die drei Abtheilungen bestimmt sind, in welche die Sänger nach ihrer Fertigkeit eingetheilt werden. Nur die Stunden der dritten Abtheilung, der Anfänger, fallen in die Schulzeit. — An dem Turnen haben im Winter-Halbjahr 360 Schüler Theil genommen, welche in 23 Riegen vertheilt, bei dem engen Raume des Turnhauses, das höchstens für 80 Turner ausreicht, wöchentlich nur eine Stunde erhielten; im Sommer haben 25 Riegen Dienstags und Donnerstags von 6 — 7 Uhr gemeinschaftlich auf dem freien, sehr zweckmäßig eingerichteten Turnplatze geübt werden können. Die Mehrzahl der Vorturner hat recht lebendigen Eifer gezeigt und die ihnen anvertrauten Mitschüler nach Kräften gefördert. Die Aufsicht führen sämtliche Lehrer der Schule abwechselnd. — Auch im Schulhause ist seit Pfingsten eine zweckmäßigere Einrichtung der Lehrzimmer begonnen, indem für jede der oberen Klassen ein besonderer Eingang gebaut worden ist. Dadurch ist es möglich geworden die Subsellien so zu stellen, daß die bisherige dem Auge so nachtheilige Vertheilung des Lichts aufgehört hat.

*) Das X bedeutet combinirte Klassen.

Leider haben wir bei diesem Baue unser Conferenz-Zimmer verloren und bis jetzt auch kein anderes erhalten können. Eine Ausdehnung derselben Klasseneinrichtung auf das mittlere Stockwerk bleibt in Aussicht gestellt.

II. Chronik der Schule.

1) Lehrer-Collegium.

Zwei Lehrer sind im Laufe dieses Schuljahres aus dem Collegium ausgeschieden. Zu Michaelis folgte der Collaborator Dr. Gottlieb Theodor Becker einem Rufe an das Gymnasium zu Wittenberg, wo er an die Stelle unseres ehemaligen Collegen Dr. Rätzig trat, der zum Director des Gymnasiums in Strelitz ernannt worden war. Seit Michaelis 1836 ist er an unserer Schule thätig gewesen und hat mit großem Eifer und immer sichtbarerm Erfolg in den verschiedensten Lehrfächern unterrichtet. Der Liebe seiner Schüler und des herzlichsten Vertrauens seiner Amtsgenossen war er sicher. Noch länger hat unter uns segensreich gewirkt der Colleague Dr. Christian Christoph Dieckhoff, der Michaelis 1834 als Collaborator angestellt und am 1. September 1836 zu einer Collegenstelle befördert wurde, in der er nicht nur Religions-, deutschen und hebräischen Unterricht bis zu der obersten Klasse hin ertheilt, sondern auch die Abhaltung des sonntäglichen Gottesdienstes und die Vorbereitung der Katechumenen auf der Pensions- und der Waisen-Anstalt neun Jahre lang besorgt hat. Er ging, nachdem er am 27. Juli seine Abschiedspredigt gehalten hatte, im Anfange des Monats August als Divisions-Prediger nach Magdeburg und erhielt bei seinem Abgange glänzende Beweise der Dankbarkeit seiner bisherigen Schüler. — Der Unterzeichnete erhielt nach Ostern einen ehrenvollen Ruf als Consistorialrath und Director des Großherzoglichen Gymnasiums in Weimar, konnte aber denselben um so leichter ausschlagen, je günstigere Aussichten zu einer Verbesserung seiner hiesigen Stellung ihm von dem Hochwürdigem Directorium eröffnet wurden. Durch Allerhöchste Kabinettsordre vom 30. Juni ist ihm eine sehr bedeutende persönliche Gehaltszulage aus den Fonds der Franckeschen Stiftungen bewilligt worden. Er hat so die große Freude noch länger durch die That der Anstalt danken zu können, die den verwaisten Knaben vor 25 Jahren gütig aufnahm und ihn zu dem ausbildete, was er geworden ist.

In die durch Dr. Becker's Abgang erledigte Collaboratur trat Michaelis 1844 Dr. Friedrich Heinrich Theodor Fischer, geboren den 3. November 1815 zu Delitzsch, wo sein Vater Gerichts-Actuarius war. Er erhielt seine gelehrte Vorbildung von 1829 — 1835 auf der Landesschule Pforta, studirte 1 1/2 Jahr in Leipzig und 2 Jahre in Halle Theologie und Philologie, erwarb sich am 22. September 1843 bei der philosophischen Facultät der hiesigen Universität die Doctorwürde und bestand am 30. März 1844 die Prüfung pro facultate docendi bei der hiesigen wissenschaftlichen Prüfungs-Commission. Er hat, ehe er in jene Stelle eintrat, theils an der Realschule, theils an unserer Schule unterrichtet. — Ueber die Besetzung der erledigten Collegenstelle kann erst in dem nächsten Programme berichtet werden, weil die von dem Hochwürdigem Directorium der Franckeschen

Stiftungen deshalb gemachten Anträge der Bestätigung der hohen vorgesetzten Behörden noch unterliegen.

Das Collegium besteht jetzt aus dem Rector Dr. Eckstein (Ordinarius von I), den Collegen Manitius, Dr. Liebmann (Ordinarius von II^b), Weber (Mathematicus) und Scheuerlein (Ordinarius von II^a), den Collaboratoren Dr. Eggert (Ordinarius von IV^b), Dr. Geier (Ordinarius von III^a), Dr. Arnold (Ordinarius von VI^a), Dr. Rumpel (Ordinarius von III^b), Dr. Böhme (Ordinarius des Parallel-Coetus von III^b), Dr. Rienäcker (Ordinarius von V^b), Dr. Koft, Dr. Niemeyer (Ordinarius des Parallel-Coetus von II^a) und Dr. Fischer (Ordinarius von IV^a). Die durch Emeritirung ihrer frühern Inhaber erledigten zwei Collegenstellen werden durch die Adjuncten Dr. Rinne (Ordinarius von V^a) und Zannenberger (Ordinarius von VI^b) versehen. — Als technische Lehrer arbeiten an der Schule Professor Dr. Weise, welcher im Zeichnen, Oberlehrer Berger, welcher im Schreiben, Musikdirector Greger, welcher im Singen, und Turnlehrer Dieter, welcher im Turnen unterrichtet. Als Hülfslehrer unterrichteten im Winter die Herren Dr. Allihn, Gollum, Dr. Krahnert, Hahn, Osterwald, Dr. Arnold II., Schröter; im Sommer dieselben mit Ausnahme des an das Königl. Pädagogium versetzten Candidaten Osterwald. Das gesetzliche Probejahr vollendete zu Ostern Dr. Süvern, blieb aber auch nachher an der Schule thätig, die bei den nicht mehr ausreichenden Lehrkräften (es sind wöchentlich 390 Lectionen zu besetzen) solcher Hülfe sehr bedarf.

2) Schüler.

Zu Michaelis 1844 gingen 9 Primaner zur Universität, 31 Schüler theils auf andere Schulen, theils zu einem bürgerlichen Berufe über und zwar außer den in dem vorjährigen Programme Genannten noch

- aus Secunda Rohde (zum Militär) und Meyerheine;
- aus Tertia Krug und Fricke (beide auf das K. Pädagogium hier);
- aus Quarta Steinhart (Landesschule Pforte), Alverdes, Stäge (Präparanden-Anstalt hier), Bartels (Pädagogium zu Züllichau);
- aus Quinta Bach (Realschule zu Leipzig), Kautsch und Hammer;
- aus Sexta Magdeburg (hiesige Realschule) und Kemme.

Außerdem starb am 20. September der Ober-Quintaner Karl Franz August Kunde, Sohn des Herrn Rendanten Kunde zu Halle, in einem Alter von 15 Jahren 2 Monaten an der Lungensucht. Der stille, bescheidene und wohlgesittete Knabe hatte auch viel Freude gemacht, wenn schon die langwierige Krankheit ihn vielfach an der Regelmäßigkeit des Schulbesuchs und raschem Fortschreiten hinderte. Die Abwesenheit seiner Mitschüler während der Ferien hinderte uns leider dem Heimgegangenen die letzte äußere Ehre zu erweisen.

Als wir am 16. October das Winter-Halbjahr begannen, wurden 43 neue Schüler aufgenommen, so daß sich die Gesamtzahl auf 381 belief, von denen saßen in

		Stadtschüler.	Alumni.	Orphani.
I.	39 und zwar	21	11	7
II ^a	47	13	29	5
II ^b	32	12	16	4
III ^a	35	11	17	7
III ^b	40	13	23	4
IV ^a	50	16	29	5
IV ^b	29	15	13	1
V ^a	30	16	12	2
V ^b	34	15	16	3
VI ^a	27	16	10	1
VI ^b	18	10	8	—
	<u>381</u>	<u>158</u>	<u>184 *)</u>	<u>39</u>

Von diesen gingen zu Ostern 13 Primaner mit dem Zeugnisse der Reise zur Universität ab:

- 1) der Orphanus Richard Heinrich Theodor Kirchner aus Schlawa, 21 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Oberprediger Kirchner daselbst, 10 Jahr auf der Schule, 2¹/₂ J. in I., studirt in Halle Medicin;
- 2) der Stadtschüler Karl Otto Gustav Wollmer aus Halle, 20¹/₂ Jahr alt, Sohn des verstorbenen Posamentier Wollmer, 7¹/₂ Jahr auf der Schule, 2 Jahr in I., studirt Jurisprudenz in Halle;
- 3) der Stadtschüler Emil Karl Georg Röhrig aus Halle, 20¹/₂ Jahr alt, Sohn des Herrn Ober-Berg-Revisor Röhrig in Halle, 8 Jahr auf der Schule, 2 Jahr in I., studirt die Rechte in Halle;
- 4) der Stadtschüler Ferdinand Hermann Hänert aus Seeburg, 21¹/₂ Jahr alt, Sohn des verstorbenen Prediger Hänert zu Deesenstedt, 10¹/₂ Jahr auf der Schule, 2 Jahr in I., studirt in Halle Theologie;
- 5) der Alumnus Theophron Alexander Oskar Müller aus Schwerstedt im Großherzogthum Sachsen-Weimar, 19¹/₂ Jahr alt, Sohn des Herrn Pfarrer und Adjunctus Müller daselbst, 8 Jahr auf der Schule, 2 J. in I., studirt die Rechte in Jena;
- 6) der Alumnus Franz Arno Schröter aus Zörbig, 20 Jahr alt, Sohn des Herrn Justizcommissarius Justizrath Schröter in Zörbig, 10 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt in Halle Medicin;
- 7) der Stadtschüler Eduard Gustav Hermann Kriese aus Luckenwalde, 20¹/₂ Jahr alt, Sohn des verstorbenen Prediger Kriese zu Hohenauen, 8¹/₂ Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt in Halle Theologie;

*) Auf der Pensions-Anstalt waren überhaupt 282 Böglinge, von denen 84 die Realschule, 14 die Bürgerschule besuchten.

- 8) der Orphanus Johann August Ferdinand Nasemann aus Cochstedt, 20 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Amtmann Nasemann daselbst, 7 $\frac{1}{2}$ Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt in Greifswald Medicin;
- 9) der Orphanus Karl Heinrich Reinhold Todt aus Dünow, 19 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Prediger Todt daselbst, 8 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt Theologie in Halle;
- 10) der Stadtschüler Karl Gustav Voigt aus Roslan, 20 Jahr alt, Sohn des Herrn Pastor Voigt daselbst, 1 Jahr auf der Schule (vorher auf dem Franciscum in Zerbst), 2 J. in I., studirt in Halle Theologie;
- 11) der Stadtschüler Hermann Geisel aus Halle, 20 Jahr alt, Sohn des Herrn Privatgelehrten Geisel, $\frac{1}{2}$ Jahr auf der Schule (er hatte dieselbe vor 1 $\frac{1}{2}$ Jahre verlassen), studirt die Rechte in Halle;
- 12) der Stadtschüler Friedrich Wilhelm Bergmann aus Neu-Sulze, 20 Jahr alt, Sohn des Herrn Salinen-Inspector Bergmann daselbst, $\frac{1}{2}$ Jahr auf der Schule (vorher auf dem Domgymnasium zu Naumburg und auf der hiesigen Realschule), studirt in Halle Cameralwissenschaften, um sich später dem Salinenfache zu widmen;
- 13) der Alumnus Christfried Adam Hoefler aus Elrich, 20 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Kriegs-Secretair Hoefler daselbst, 7 $\frac{1}{2}$ Jahr auf der Schule, 1 $\frac{1}{2}$ Jahr in I., studirt in Berlin Medicin.

Außerdem sind im Laufe und am Schlusse des Halbjahres abgegangen:

- aus Prima Schulze (Steuerfach), Hammer (Postfach);
- aus Secunda Preßler (wird Bierbrauer), Pönnitz, Wagner (zum Militär), Fortmann und Läge (Schullehrer-Seminar zu Berlin);
- aus Tertia Goebel (Kaufmann), Philipp (K. Pädagogium), Fr. Berger (Kaufmann), Heine (Gärtner-Lehranstalt zu Schöneberg), Flemming (Deconom), Laue (Joachimsthalsches Gymnasium zu Berlin), Berger (Schulfach), Müller (Graues Kloster zu Berlin), Espenhahn (Chirurg);
- aus Quarta Harmening I. (Gymnasium zu Eisleben), Friedrich (Gärtner-Lehranstalt zu Schöneberg), Gilling (Apotheker), Brose (Deconom);
- aus Quinta Kneifel (Realschule), Schreiner (Kloster u. L. Fr. zu Magdeburg), Brauns, Naatz und Leidenroth;
- aus Sexta Harmening II. (Gymnasium zu Eisleben), Nögler und Schrader (Realschule);

so daß im Ganzen 40 die Schule verließen und nur 341 zurückblieben.

Im Sommer-Halbjahre sind 57 Novitien aufgenommen, so daß sich die Gesamtzahl auf 398 steigerte, welche in folgender Weise vertheilt sind:

	Orphani.	Stadtschüler.	Alumni.
I. 46	7	23	16
II ^a 52	6	18	28
II ^b 33	3	10	20
III ^a 34	4	12	18
III ^b 54	5	17	32
IV ^a 36	2	19	15
IV ^b 27	1	14	12
V ^a 31	4	14	13
V ^b 32	1	20	11
VI ^a 34	2	17	15
VI ^b 19	2	14	3
<hr/> 398	<hr/> 37	<hr/> 178	<hr/> 183

Von diesen haben sich zu der Maturitätsprüfung 12 gemeldet, aber nur 9 dieselbe unter dem Vorsitze des Königlichen Commissarius, des Herrn Geheimen Hofrathes und Professors Dr. Gruber, am 30. Juli glücklich bestanden:

- 1) der Stadtschüler Hugo Günther Plato aus Mühlhausen, 20 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Postmeister Plato daselbst, 4 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt Theologie in Halle;
- 2) der Alumnus Heinrich Rudolph Theodor Oskar Gerhard aus Strehlig bei Dels, 19 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Pastor Gerhard daselbst, 3 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt Philologie in Halle (er wurde wegen des ausgezeichneten und gleichmäßigen Fleißes, den er während der Schulzeit bewiesen, und wegen der Tüchtigkeit seiner wissenschaftlichen Leistungen von der mündlichen Prüfung dispensirt);
- 3) der Orphanus Hermann Fahland aus Werder bei Jüterbock, 21 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Pastor Fahland zu Werder, 7 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt Mathematik und Naturwissenschaften in Halle;
- 4) der Alumnus Albert Theodor Gerstcker aus Groß-Germerleben bei Magdeburg, 21^{1/2} Jahr alt, Sohn des verstorbenen Schullehrer Gerstcker daselbst, 9 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt Theologie in Halle;
- 5) der Orphanus Karl Friedrich Wilhelm Papendieck aus Croppenstedt, 20^{1/2} Jahr alt, Sohn des verstorbenen Lehrers Papendieck daselbst, 6 Jahr auf der Schule, 2 in I., wird sich dem Baufache widmen;
- 6) der Orphanus August Gotthilf Nischke aus Halle, 20 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Bäckermeister Nischke, 6 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt in Halle Theologie;
- 7) der Alumnus Theodor Friedrich Fricke aus Oldisleben im Großherzogthum Sachsen-Weimar, 22 Jahr alt, Sohn des Herrn Thierarztes Fricke daselbst, 9 Jahr auf der Schule, 2 in I., studirt in Jena Medicin;
- 8) der Stadtschüler Gotthold Alexander Weiske aus Catharinenrieth, 21 Jahr alt, Sohn des verstorbenen Pastor Weiske zu Sachsenburg, 2 Jahr auf der Schule und in I., studirt Philologie in Halle;

9) der Stadtschüler Bruno Alexander Neßler aus Schweinitz, 20 Jahr alt, Sohn des Herrn Landgerichtsrathes Neßler daselbst, $1\frac{1}{2}$ Jahr auf der Schule (vorher in Torgau und Wittenberg), $2\frac{1}{2}$ Jahr in I., studirt in Halle Theologie.

Außerdem sind im Laufe des Halbjahres abgegangen:

aus Prima Gerlach (wegen Unregelmäßigkeit des Schulbesuches entfernt), Kaufsch, Rammstedt und Wendler (um sich privatim zu der Maturitätsprüfung vorzubereiten);

aus Secunda Holzhausen (Deconom), Gley (wegen mehrfacher Unordnungen auf der Pensionsanstalt entfernt);

aus Tertia Klinge (Instrumentenmacher), Pehold (Apotheker);

aus Quarta Kunkel.

Auch in diesem Halbjahre hatten wir den frühzeitigen und unerwartet schnellen Tod eines begabten und hoffnungsvollen Knaben zu beklagen. Am 13. April starb am Scharlachfieber der Ober-Sextaner Otto Niemer, Sohn des Herrn Justizcommissarius Niemer zu Halle in einem Alter von 11 Jahren und 4 Monaten, nachdem er erst wenige Tage vorher in die Schule war aufgenommen worden.

3) Schulfeierlichkeiten.

Das Winterhalbjahr begann am 16. October 1844 mit der feierlichen Einführung des Dr. Fischer in die ihm übertragene Collaboratur und mit der Aufnahme der Novitien; es wurde am 13. März 1845 mit der Censur, Versetzung und Entlassung der Abituri geschlossen.

Am 17. und 20. December wurde die erste öffentliche Redeübung veranstaltet, bei welcher 41 Schüler auftraten; die vierteljährliche Censur war am 21. Januar.

Am 16. Februar veranstaltete der Sängerkhor eine musikalische Abend-Unterhaltung in dem engeren Kreise der Lehrer und Beamten der Franckeschen Stiftungen und erfreute dieselben durch eine gelungene Aufführung der Rombergischen Composition von Schillers Glocke.

Am 9. März vereinigten sich Lehrer und Schüler zum gemeinschaftlichen Genuß des heiligen Abendmahls in der St. Georgenkirche. Die Beichtvorbereitung hielt der Unterzeichnete, die Predigt nach dem Abendmahle Dr. Kienäcker.

Das Sommer-Halbjahr begann am 31. März. Die Eröffnungsrede des Unterzeichneten handelte von den Vorzügen, welche unserer Schule vor manchen anderen zustehen und welche hauptsächlich aus der mit ihr verbundenen Erziehungsanstalt hervorgehen. Er wies dieselben nach aus der Lage und den Vortheilen des Ortes, an welchem sie angelegt ist, aus der Verbindung des wissenschaftlichen Unterrichts mit der Erziehung, aus der großen Zahl der Klassen und der dadurch bedingten Anordnung des Lehrplanes, aus der Jugend und Frische der meisten Lehrer u. s. w. Die überall ausgetretenen Gewässer waren Schuld, daß 27 Schüler bei der Eröffnung nicht zugegen sein konnten.

Vom 14—16. Juni unterwarf der Provinzial-Schulrath Ritter Dr. Schaub die Schule einer sorgfältigen Revision und vereinigte an dem letztgenannten Tage die Lehrer zu einer außerordentlichen Conferenz. Für die vielfachen Belehrungen, die er aus dem reichen

chen Schätze seiner Kenntnisse und Erfahrungen uns mitgetheilt hat, für die mannichfaltigen Anregungen, die der nähere Verkehr mit dem humanen Vorgesetzten uns gegeben, fühlen wir uns zu dem herzlichsten Danke verpflichtet und werden uns auch ferner eifrig bemühen, des anerkennenden Urtheils, welches er über den disciplinarischen und wissenschaftlichen Standpunkt der Schule auszusprechen die Güte hatte, und welches die vorge setzte hohe Behörde in einem Rescripte vom 25. Juli bestätigte, nicht unwürdig zu sein und dem ehrenden Vertrauen zu entsprechen.

Die öffentliche Censur ward am 10. Juli, die Redelübung am 15. Juli von 7—12 Uhr veranstaltet. 42 Schüler traten bei derselben auf, von denen nur 8 fremde oder eigene Gedichte declamirten.

III. Lehrmittel.

Die wissenschaftlichen Sammlungen der Schule sind nicht blos durch die im Etat ausgeworfenen Summen vermehrt worden, sondern haben sich auch einer Bereicherung durch Geschenke zu erfreuen gehabt, für die öffentlich den ergebensten Dank abzustatten ich mich gedrungen fühle. Das hohe vorge setzte Ministerium der geistlichen, Unterrichts- und Medicinal-Angelegenheiten schenkte Körte, Leben und Studien Fr. A. Wolfs (2 Bde.), Plücker's analytisch geometrische Entwicklungen (2 Bde.), Crelle's encyclopädische Darstellung der Theorie der Zahlen (1. Bd.) und Klöden's diplomatische Geschichte des Markgrafen Waldemar von Brandenburg (4 Bde.). Der Buchhändler Anton in Halle, dessen Güte wir schon oft dankend zu rühmen hatten, Leo's Lehrbuch der Universal-Geschichte (6. Bd.) und Bernhardt's Geschichte der griechischen Litteratur (2. Bd.); der Hofrath Keferstein in Halle seine Schrift über die Halloren, als eine wahrscheinlich keltische Colonie; der Bibliothekar Professor Dr. Förstemann in Halle die von ihm besorgte neue Ausgabe von Dr. Martin Luther's Tischreden (2 Bde.); der Oberprediger Zernial in Straußberg die Abbildungen zu Gebser's und Hagen's Werke über den Dom zu Königsberg in Preußen; der Buchhändler Bieweg in Braunschweig Madvig's Lateinische Sprachlehre; der Buchhändler Habicht zu Bonn Meyring's Sammlung lateinischer Wörter in vorherrschend etymologischer Ordnung. Außerdem überwies uns Herr Mendant Runde aus der kleinen Büchersammlung seines frühverstorbenen Sohnes, unseres Schülers, mehrere werthvolle Schriften, von denen ein Theil (Kochbue's Entdeckungstreise in 3 Bdn., Wolff's Mythologie der Feen und Elfen in 2 Bden, Reisen in Afrika von Denham, Clapperton und Dudeney, Mignet's Geschichte der französischen Revolution in 2 Bden., Meyer's Gutenbergs Album) der öffentlichen Bibliothek, der andere Theil (Gespensterbuch von Apel und Laun in 5 Bden., Wunderbuch von Denselben in 2 Bden., Brewster's Briefe über die natürliche Magie, Tutti Frutti der neuesten Litteratur des Auslandes) der Lesebibliothek der Schüler einverleibt worden sind. Diese letztere Bibliothek ist von dem Dr. Arnold, welcher ihr vorsteht, einer genauen Revision unterworfen und durch die Theilnahme einiger Primaner es möglich gemacht, drei Stunden in jeder Woche zum Ausgeben der Bücher anzusetzen. — Das Archiv der Schule erhielt ein sehr werthvolles Geschenk aus dem Nachlasse des verstorbenen

Prof. Dr. Lange von dessen Sohne, dem Dr. Lange in Stendal, nämlich den zweiten Theil des Albums von dem Lutherischen Gymnasium, welcher die Jahre 1675 — 1808 (dem Jahre der Vereinigung mit der lateinischen Schule) umfaßt. Möchte es uns gelingen, irgendwo auch den ersten Theil aufzufinden und für die Anstalt zu erlangen. — Die naturwissenschaftlichen Sammlungen erhielten durch ein Geschenk des Herrn Bürgermeister Bertram in Wettin einige sehr schöne Versteinerungen aus den Wettinischen Kohlenbergwerken und von dem Herrn Rendanten Kunde in Halle sämtliche Conchylien und Mineralien, welche sein Sohn namentlich in Helgoland sich gesammelt hatte. Diese Erwerbungen hat mit den bereits vorhandenen Sammlungen Dr. Koss vereinigt und neu geordnet.

IV. Beneficien.

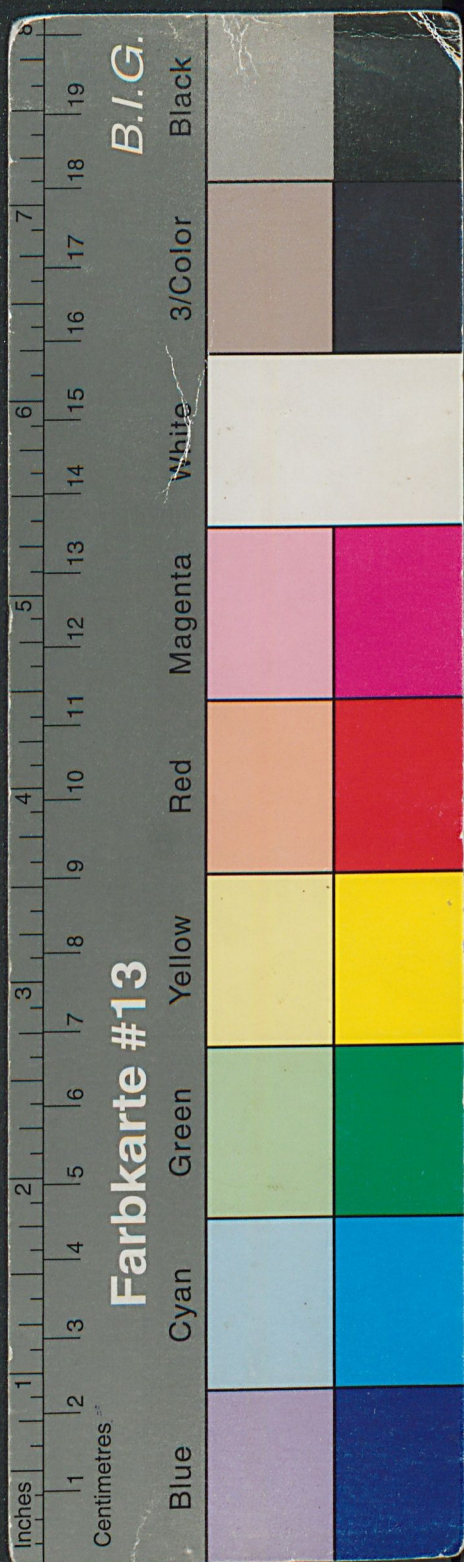
Die Zinsen des Hoffmann'schen Legates erhielt der Tertianer Bernh. Todt, die des Bethmann'schen der Quartaner Märker, welcher der Familie des Legatars angehört. Die Arme-Schüler-Kasse ist durch den Ankauf der für die Famuli nöthigen Bücher ziemlich erschöpft, obschon ihr außer den geringen Zinsen ihres Kapitalfonds aus milder Hand einmal ein Thaler und aus anderen Einnahmen auch einige Thaler zugeflossen sind. Die hiesige Freimaurerloge erfreute einen ganz unbemittelten Schüler durch ein Geschenk von 12 Thalern. 140 Schüler waren von der Zahlung des Schulgeldes befreit. — Nicht unerwähnt darf es bleiben, daß zu Michaelis 1844 die Schüler unter sich eine Sammlung veranstaltet haben, deren Ertrag mit 20 Thalern für die in Plauen abgebrannten Gymnasiafen an den Rector des dortigen Gymnasiums M. Dölling ist abgesendet worden. Auch das Scherlein der Wittve hat dort sehr dankbare Aufnahme gefunden.

V. Öffentliche Prüfung.

Da durch die Gnade Sr. Excellenz des Herrn Geheimen-Staatsministers Dr. Eichhorn mir Urlaub und Unterstützung zu einer pädagogischen Reise nach Württemberg hochgeneigt ist gewährt worden, welche ich demnächst anzutreten beabsichtige, so sehe ich mich genöthigt über die Ordnung der öffentlichen Prüfung, die Dauer der Ferien und den Anfang des neuen Halbjahres auf eine besondere Bekanntmachung zu verweisen, welche Herr Director Dr. Niemeyer zu geeigneter Zeit zu veröffentlichen die Güte haben wird.

Halle, den 6. August 1845.

Dr. Friedr. Aug. Eckstein.

2.

Program

der

Lateinischen Hauptschule zu Halle

für das Schuljahr 1844 – 1845,

herausgegeben

von

Dr. Friedrich August Eckstein,

Rector der Hauptschule.

Inhalt:

- I. Chronicon montis sereni ex cod. Freheriano recensuit *Frid. Aug. Eckstein*, Ph. Dr.
Part. II.
- II. Schulnachrichten, von dem Rector.

Halle,
Druck der Waisenhaus-Buchdruckerei.

1845.